

บทที่ 2

ลักษณะความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วย

ความผิดกันเกิดจากการใช้เฮ็ค พ.ศ. 2497

ส่วนที่ 1 บทบัญญัติแห่งความผิดโดยทั่วไป

ก่อนที่จะกล่าวลง เข้าไปอธิบายถึงบทบัญญัติแห่งความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วย ความผิดอันเกิดจากการใช้เฮ็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 จะกล่าวถึงองค์ประกอบอันเป็นพื้นฐาน แห่งความผิดนี้เสียก่อน กล่าวคือการกระทำความผิดนั้นนอกจากลักษณะของการกระทำความผิด จะเข้าองค์ประกอบความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เฮ็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3(1)-(5) แล้ว การออกเฮ็คจะเป็นความผิดจะต้องเข้าลักษณะดังจะกล่าว ต่อไปนี้ด้วยคือ

- 1) ต้องมีหนี้ที่สมบูรณ์ในทางแพ่งและมีความผูกพันที่ต้องชำระ
- 2) ออกเฮ็คเพื่อชำระหนี้โดยมุ่งจะให้เฮ็คนั้นเกิดผลผูกพันกันในฐานะเป็นเฮ็ค ตามลักษณะตัวเงินโดยตรง
- 3) การออกเฮ็คเพื่อชำระหนี้นั้นต้องไม่มีเจตนาขโมยหรือขูดกลึงใด ๆ อย่างอื่น เป็นพิเศษ

ดังจะอธิบายในรายละเอียดดังนี้

1. ต้องมีหนี้ที่สมบูรณ์ในทางแพ่งและมีความผูกพันต้องชำระ เนื่องจากความผิด ตามพระราชบัญญัติความผิดอันเกิดจากการใช้เฮ็คฯ นี้ เป็นความผิดในทางอาญา ซึ่งมีสาระ สำคัญแห่งความผิดประการหนึ่งต้องอาศัยมูลความรับผิดชอบในการชำระหนี้ทางแพ่ง เป็นพื้นฐาน ด้วย โดยต้องพิจารณาว่าการออกเฮ็คนั้นขึ้นต้นมีหนี้ในทางแพ่งผูกพันต้องชำระหรือไม่ และ การออกเฮ็คเพื่อชำระหนี้มีความรับผิดชอบในทางแพ่งอันเกี่ยวกับเฮ็คที่ตนออกหรือไม่ หากผู้ สั่งจ่ายเงินตามเฮ็คนั้นไม่มีความรับผิดชอบในทางแพ่งแล้วย่อมไม่เป็นความผิดในทางอาญาตามพระราช

บัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 อย่างแน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยกลไกในทางกฎหมาย แม้ผู้ส่งจ่ายเงินในเช็คจะมีความรับผิดชอบในทางแพ่งก็ตามแต่ก็ไม่เป็นที่แน่นอนว่า เขาจะต้องมีความผิดในทางอาญาด้วยเสมอไป ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

ที่กล่าวมาว่าความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ต้องอาศัยความรับผิดชอบในทางแพ่ง เป็นพื้นฐานเสียก่อนนั้น หน้าที่ทางแพ่งที่จะต้องชำระตามเช็คที่ออกต้องสมบูรณ์และผูกพันต้องชำระกันตามกฎหมาย ซึ่งอาจมีมูลหนี้จากบ่อเกิดแห่งหนึ่งทั่วไปคือนิติกรรมสัญญา วัตถุประสงค์งานนอกสั่ง ลากผิดวธาได้ ละเมิด ฯลฯ อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่งก็ได้ เช่นหนี้สัญญาให้ ชื้อขาย กู้ยืมเงิน จ้างแรงงาน จ้างทำของ เช่าซื้อ หรือหนี้คำสัญญาหมกตแทนความเสียหาย เป็นต้น แต่ถ้านิติทางแพ่งไม่มีหรือเป็นโมฆะเพราะมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้ง โดยกฎหมาย เป็นพันวิสัย หรือเป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 113 หรือเป็นโมฆะตามกฎหมายมาตราอื่น หรือแต่เดิมอาจมีหนี้ที่มีความผูกพันต้องชำระ แต่หนี้นั้นได้ระงับไปแล้วก่อนวันออกเช็ค ในกรณีเหล่านี้ผู้ส่งจ่ายย่อมไม่มีความรับผิดชอบในทางแพ่งซึ่งต้องชำระตามเช็คนั้น ซึ่งถ้าเป็นกรณีเช่นนี้เมื่อผู้ส่งจ่ายไม่ต้องรับผิดชอบในทางแพ่งแล้วก็ย่อมไม่มีความผิดในทางอาญา ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ดังเช่นเจ้าหนี้จำนอง เรียกเอาดอกเบี้ยจำนองเกินจากที่กำหนดไว้ในสัญญา โดยเรียกเอาประโยชน์เพิ่มเติมจากดอกเบี้ยที่ต้องเสีย และเป็นเรื่องดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยอันเป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติ ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแล้วจำเลยเป็นลูกหนี้ได้ออกเช็คแก่เจ้าหนี้เพื่อชำระเงินดังกล่าวแล้ว แม้ธนาคารไม่มีเงินพอจ่ายให้ตามเช็ค เมื่อเจ้าหนี้ไปขอรับเงินนั้นก็ดี จำเลยก็ไม่มีผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 เพราะกรณีนี้เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิจะทำได้และไม่ผิดเรียกร้องบังคับให้จำเลยใช้เงินจำนวนนั้นตามเช็คนั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1291/2505) จำเลยออกเช็คเพื่อจ่ายเงินบุคคลอื่นแต่ไม่ได้ถูกภายหลัง เช็คดังกล่าวหายไป จำเลยจึงขออายัดเช็คต่อธนาคารเพื่อไม่ให้จ่ายเงิน แม้ภายหลังเช็คดังกล่าวจะตกไปยังผู้เสียหายและรับเงินไม่ได้ก็ตาม จำเลยก็หาผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจาก

การไต่ถาม พ.ศ. 2497 ไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 240/2512) โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามเช็ค โดยอ้างว่าจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 2 ลักหลังเช็คนั้นให้โจทก์ยึดถือไว้ตั้งแต่วันที่ 2 มิได้กู้ยืมยกความปราศจากมูลหนี้ระหว่างจำเลยที่ 2 กับโจทก์ในการลักหลังนั้นขึ้นต่อสู้ โจทก์ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 761/2514) จำเลยไม่ต้องไต่ถามเงินตามเช็คแก่ผู้โอนและเชื่อว่า ผู้โอนได้ฉีกเช็คทิ้งแล้วจึงไม่นำเงินเข้าธนาคาร จำเลยจึงมีเจตนาฉ้อโกงการไต่ถามเงินตามเช็ค ไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการไต่ถามเงิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 90/2521) ส่วนหนี้ในทางศีลธรรมนั้น หากแนบได้ลงชื่อส่งจ่ายเงินแล้ว ผู้ส่งจ่ายก็อาจมีความผิดในทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ได้ เช่นออกเช็คชำระหนี้ที่ยาตายความแล้ว

กรณีเกี่ยวกับมูลหนี้ที่จะต้องชำระตามเช็คนี้ ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ศาลออกเช็คเพื่อชำระหนี้เงินนั้นแม้จะเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในมูลหนี้ซึ่งผิดกฎหมายก็ตาม เช่นออกเช็คเพื่อชำระหนี้เงินที่เกิดจากการพนัน¹ หรือเป็นหนี้ที่มีมูลหนี้จากการกระทำความผิดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน² เป็นต้น เหล่านี้ถ้าไม่มีเงินพอจ่ายตามเช็ค ศาลของประเทศฝรั่งเศส ศาลก็ถือว่ามีความผิดทั้งสิ้น³

2. ออกเช็คเพื่อชำระหนี้โดยมุ่งจะให้เช็คนั้นเกิดผลผูกพันกันในฐานะเป็นเช็ค ตามลักษณะตัวเงินโดยตรง ปกติการออกเช็คผู้ออกเช็คก็มุ่งที่จะก่อให้เกิดความผูกพันในทาง

¹ โกลเมน ภัทรภิรมย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบทบัญญัติ (2514):945.

² Encyclopédie Dalloz, Droit Penal Tome I, A-C, Cheque, p. 2.

³ โกลเมน ภัทรภิรมย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบทบัญญัติ (2514):945.

ใดทางหนึ่งเสมอ แต่ตามเจตนาของที่แท้จริงของเช็คแล้วคือการใช้เช็คเป็นการชำระหนี้ โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความผูกพันกันตามลักษณะตัวเงินโดยตรง ซึ่งการชำระหนี้ดังกล่าวเป็นวิธีหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 เป็นเรื่องเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ กล่าวคือยอมรับชำระหนี้ด้วยเช็คแทนเงินสด แต่เนื่องจากปัจจุบันสภาพของสังคมและระบบธุรกิจได้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับกลไกของกฎหมายอื่นว่าด้วยเช็คนั่นเอง ทำให้ผู้ใช้เช็คใช้เช็คโดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความผูกพันกันในลักษณะอื่นอีกมาก อันเป็นการออกเช็คโดยผู้ออกเช็คมุ่งจะใช้เช็คให้เกิดผลผูกพันกันในลักษณะอื่นนอกจากตามกฎหมายเรื่องตัวเงิน เช่น ใช้เช็คเป็นหลักฐานการรับเงิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1728/2512) ใช้เช็คเป็นการประกันหนี้หรือออกเช็คเป็นประกันการเล่นแร่ เป็นต้น ซึ่งทำให้สิทธิและความรับผิดชอบของผู้ออกเช็คและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการใช้เช็คนั้นแตกต่างกันออกไป

ในกรณีที่ผู้ออกเช็คออกเช็คเพื่อชำระหนี้โดยมุ่งจะใช้เช็คนั้น ให้เกิดความผูกพันในฐานะเป็นเช็คตามลักษณะตัวเงินโดยตรงนั้น ถ้าหากภายหลังเช็คนั้นถูกธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน บรรดาบุคคลผู้ลงลายมือชื่อของตนในเช็คทั้งปวงย่อมต้องรับผิดชอบเนื่องจากความในเช็คอันเป็นตัวเงินชนิดหนึ่งนั้นแล้วแต่กรณี เช่น อาจต้องรับผิดชอบเป็นผู้ส่งจ่าย ผู้ลี้หลัง เป็นต้น และโดยเฉพาะผู้ส่งจ่ายอาจจะต้องมีความผิดในทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คอันอีกด้วย

อย่างไร เป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้โดยมุ่งจะใช้เช็คนั้นเกิดผลผูกพันกันในฐานะเป็นเช็คตามลักษณะตัวเงินโดยตรงมีตัวอย่าง เช่น จำเลยออกเช็คพิพาทให้ผู้ซื้อเพื่อใช้หนี้เงินยืม ผู้ซื้อจึงเป็นผู้ทรงเช็คโดยชอบด้วยกฎหมาย การที่ผู้ซื้อนำเช็คพิพาทไปรับเงินจากธนาคาร ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ผู้ซื้อที่รับเช็คไว้หนี้จึงเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายและมีอำนาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1720/2512) จำเลยเงินผู้เสียหายไปโดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ แต่ได้ออกเช็คล่วงหน้าให้เป็นการชำระหนี้เงินกู้ โดยตกลงกันว่าเมื่อเช็คถึงกำหนดให้มาเช็คไปขึ้นเงินจากธนาคารได้ เช่นนี้แสดงว่า

ค่าเลยมีเจตนาจะไ้เช็คใหม่เป็นการชำระหนี้ไ้เป็นประกันการกู้ยืม ครั้นถึงกำหนดวันที่ส่ง
 จ่าย ผู้เสียหายนำเช็คไปขึ้นเงิน ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ถือได้ว่าค่าเลยมีความผิดตาม
 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการไ้เช็ค พ.ศ. 2497 (ศาลพิพากษาฎีกาที่ 1812/
 2514, 2838/2515, 344/2516) การออกเช็คเพื่อประกันหนี้ในบางกรณีที่มีความผิดตาม
 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการไ้เช็คฯ ได้เช่นกัน เช่นเดิมค่าเลยเป็นหนี้การซื้อ
 น้ำมันจากโจทก์และออกเช็คไม่มีเงินให้ โจทก์จึงไปแจ้งความต่อตำรวจ แล้วค่าเลยได้ทำ
 สัญญาไว้กับโจทก์ว่าจะไ้หนี้ทั้งหมดให้ โดยจะขายฝากทรัพย์สินให้กับผ่อนชำระ เงินจนกว่าจะครบ
 และออกเช็คให้โจทก์ใหม่เพื่อประกันว่าค่าเลยจะไม่ผิดพรึ้ว ไม่ชำระหนี้ตามสัญญา โจทก์ถอน
 คำร้องทุกข้ ต่อมาค่าเลยผิดสัญญาในการผ่อนชำระหนี้อีก โจทก์นำเช็คไปขึ้นเงินธนาคาร
 ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ค่าเลยย่อมมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิด
 จากการไ้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 (ศาลพิพากษาฎีกาที่ 418/2506) ค่าเลยออกเช็คให้
 ผู้เสียหาย ถ้าแม้จะเป็นการออกเช็คเพื่อประกันหนี้ของบุคคลที่ 3 แต่ก็เป็นเช็คที่ออกโดยมี
 เจตนาจะให้ผูกพันและชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย เพราะบุคคลที่ 3 มีมูลหนี้ต่อผู้เสียหายจริง
 เมื่อเป็นเช็คที่ออกเพื่อจะให้มีการไ้เงินตามเช็ค แต่เช็คนั้นขึ้นเงินไม่ได้เพราะเงินในบัญชีไม่
 พอจ่าย ค่าเลยจึงต้องมีความผิดต่อผู้ทรงเช็คนั้น เมื่อผู้ทรงเช็คเอาไปขึ้นเงินและธนาคาร
 ปฏิเสธการจ่ายเงิน ค่าเลยมีความผิด (ศาลพิพากษาฎีกาที่ 165/2512) หรือกรณีออกเช็คเกิน
 กว่าหนี้เดิมตามเช็คใบเก่าก็เป็นความผิด เช่นธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับแรกที่
 ค่าเลยส่งจ่ายชำระหนี้แก่โจทก์แล้ว โจทก์ขู่ค่าเลยว่าจะให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีกับค่าเลย
 ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการไ้เช็คฯ ค่าเลยจึงยอมส่งจ่ายใหม่จำนวน
 เกินกว่าหนี้เดิมให้โจทก์ดังนี้หาไ้เป็นการข่มขู่อันเป็นเหตุทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะไม่
 เพราะเป็นการขู่จะไ้สิทธิตามกฎหมายโดยชอบ การที่ค่าเลยส่งจ่ายเช็คจำนวนเงิน เกินกว่า
 หนี้เดิมเพื่อแลกเช็คฉบับที่ถูกธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินคืนจากโจทก์ และเพื่อระงับเรื่อง
 โจทก์จะดำเนินคดีกับค่าเลย จึงเป็นการยอมความกันในคดีอาญา เรื่อง เช็คนั้นไ้บังคับได้หาขัด
 ต่อกฎหมายไม่ ค่าเลยต้องรับผิดชอบโจทก์ตามเช็คที่ส่งจ่ายใหม่เต็มจำนวน (ศาลพิพากษาฎีกาที่

672/2519)

ส่วนการออกเช็คโดยผู้ออกมุ่งจะใช้เช็คให้เกิดผลผูกพันกันในลักษณะเช่นนอกจาก
 ตามกฎหมายเรื่องตัวเงิน กรณีผู้ออกเช็คซึ่งลงชื่อส่งจ่ายเงินในเช็คยังคงต้องรับผิดชอบในทาง
 แห่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องตัวเงิน หรือตามสัญญาที่คู่สัญญาได้ตกลงกัน แต่
 ผู้ออกเช็คหามีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497
 ไม่ เช่น ท. จำ ก. ทำการก่อสร้างอาคารและจ่ายเงินให้ ก. นำไปใช้จ่ายในการก่อสร้าง
 โดยให้ ก. ออกเช็คไว้ให้เป็นประกันการก่อสร้าง โดยเป็นที่เข้าใจกันว่าจะบังคับให้
 การจ่ายเงินตามเช็คได้ก็ต่อเมื่อได้คิดบัญชีหักถอนกันเสียก่อน แต่ต่อมา ก. และ ท. ผิดใจกัน
 ท. นำเช็คเข้าบัญชีธนาคาร ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ท. ไปแจ้งความตำรวจหาว่า ก.
 ผิดสัญญา โดยกู้เงินกันไปแล้วออกเช็คให้ไว้ไม่มีเงินพอจ่าย ทั้งนี้โดยไม่คิดบัญชีกันเลย ๔๙๓ ท.
 มีความผิดฐานแจ้งความเท็จ ส่วน ก. ไม่มีผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิด
 จากการใช้เช็ค ฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 586-600/2504 ประชุมใหญ่) จำเลยกู้เงินและออก
 เช็คไว้แทนสัญญา ทั้งผู้ทรงเช็คและจำเลยต่างไม่มีเจตนาจะใช้เช็คนั้นเป็นการชำระหนี้
 จำเลยไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ฯ (คำพิพากษา
 ฎีกาที่ 317/2508, 862/2512) จำเลยขอขมเงินโจทก์ โจทก์ไม่จำ จำเลยจึงขอให้ไปขม
 คนอื่นมาให้ ผู้ให้กู้ให้โจทก์รับรองว่าจะคืนภายใน 2 เดือน จึงให้ขม จำเลยจึงเขียนเช็ค 2
 ฉบับ ไม่ได้ลงวันที่ โจทก์ส่งเช็คทั้ง 2 ฉบับแล้วมอบให้จำเลย แล้วนำไปขอจ่ายเงินที่ผู้ให้กู้
 เมื่อครบกำหนดจำเลยไม่ชำระ ผู้ให้ก்ูதวงถามโจทก์ โจทก์จึงมอบเงินให้และอาบัติเช็คทั้ง 2
 ฉบับนั้นไว้ แล้วทวงถามจำเลย จำเลยชำระให้ครึ่งหนึ่ง โจทก์จึงคืนเช็คให้จำเลย 1 ฉบับ
 เพื่อหาทางให้จำเลยชำระอีก จำเลยไม่ชำระ โจทก์จึงเขียนวันที่ลงในเช็คแล้วเอาไปเข้าบัญชี
 ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน โจทก์จึงนำคดีมาฟ้อง ดังนี้ถือได้ว่าเป็นการกู้เงินโดยเอาเช็ค
 เป็นประกันเงินกู้ มิใช่จำเลยออกเช็คเพื่อแลกเงินสดหรือออกเช็คเพื่อชำระหนี้เงินกู้ มิใช่ออก
 เช็คโดยเจตนาไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค (คำพิพากษาฎีกาที่ 1552/2512) จำเลยได้ออก
 เช็คให้ผู้เสียหายเพื่อเป็นหลักฐานแห่งการรับเงิน ฉะนั้นแสดงว่าคู่กรณีไม่มีเจตนาให้ใช้เงิน

ตามเช็คนั้น จำนวนเงินไม่มีความผิด แม้จะมีการแก้ไขเช็คกัน (แก้วันที่) ก็ยังไม่เห็นได้ว่าจำนวนเงินจะใช้จ่ายเงินตามเช็คนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 1728/2512) จำนวนเงินผู้เสียหายแล้ว ออกเช็คให้ผู้เสียหายเพื่อเป็นประกันหนี้เงินกู้ โดยเป็นที่เข้าใจกันว่ามิได้ออกให้เป็นการชำระหนี้ เพราะจำนวนเงินจะชำระเงินให้ผู้เสียหายเอง เช่นนี้เมื่อผู้เสียหายนำเช็คไปขึ้นเงินไม่ได้ จำนวนเงินไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 988/2513) การที่จำนวนเงินโจทก์รวมแล้วออกเช็คส่งจ่ายเงินเท่ากับจำนวนเงินที่พิมพ์ลงวันที่ส่งจ่ายในวันที่ยื่นฟ้อง ก็ย่อมเป็นที่เข้าใจระหว่างโจทก์และจำเลย ว่ามิใช่เช็คที่เอาไปขึ้นเงินชำระหนี้ในวันที่ยื่นฟ้อง จึงมีผลเท่ากับออกเช็คที่เอาไปเป็นประกันการกู้ยืม ดังนี้ แม้อัตนธานาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงิน จำนวนเงินไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1279/2513) ข้อตกลงว่าถ้าเช็คไม่มีเงินจ่ายจะไม่มีการแจ้งความสืบ คือไม่ดำเนินคดีอาญา คือเป็นข้อตกลงว่า ถ้ามีเงินจ่ายก็เป็นการชำระหนี้ ถ้าไม่มีเงินจ่ายก็เป็นหลักฐานแห่งหนี้ ไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1615/2520)

ในกรณีที่ผู้ออกเช็คออกเช็คโดยมุ่งจะใช้เช็คให้ กตม. สผูกพันกันในลักษณะอื่นนอกจากตามกฎหมายเรื่องตัวเงินนี้ หากภายหลังปรากฏว่าได้มีการโอนเช็คนั้นต่อมา และผู้ทรงต่อ ๆ มาไม่ทราบถึงเจตนาหรือข้อสัญญาที่ได้ตกลงกันระหว่างคู่สัญญาแรก ในที่สุดเช็คนั้นถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน กรณีนี้ผู้ออกเช็คก็ยังคงไม่มีความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ อยู่นั่นเอง เช่น จำนวนเงินออกเช็คเพื่อเป็นหลักฐานประกันการชำระหนี้ โดยไม่มีเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้จ่ายเงินตามเช็คนั้นมอบให้แก่ ต. แล้วต่อมา ต. ได้นำเช็คฉบับนี้ไปขอแลกเงินสดจากผู้เสียหาย ดังนี้แม้ภายหลังเช็คถูกธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน จำนวนเงินก็ยังไม่มีความผิดฐานออกเช็คโดยเจตนาว่าจะไม่ให้มีการใช้จ่ายเงินตามเช็คนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 1498/2514) หรือจำนวนเงินจำง. ล. เป็นหนายกต่างให้หลานของจำเลยซึ่งถูกฟ้องคดีอาญา และออกเช็คตามจำนวนค่าจำง. มอบให้ ล. ไว้ตามสัญญา ล. จะต้องดำเนินคดีจนกระทั่งศาลพิพากษา และถ้าศาลพิพากษาลงโทษ ล. จะต้องคืนเช็คให้จำเลยทันที ดังนี้เป็นนอกออกเช็ค

ให้ ล. เพื่อประกันค่าจ้างว่าความที่ค่าเลยตกลงว่าจ้าง ล. เท่านั้น มิได้ประสงค์จะออกเช็คให้เป็นการชำระหนี้ ปรากฏว่า ล. หาได้ตำเนนครีให้หลานค่าเลยจนกระทั่งศาลพิพากษาไม่เพราะหลานค่าเลยตายในระหว่างพิจารณา และศาลชั้นต้นสำนายคดี แต่ ล. กลับล่สัทหลังเช็คให้โจทก์ การล่สัทหลังนั้นไม่มีผลผูกพันค่าเลย โจทก์นำเช็คนั้นไปเข้าบัญชีธนาคารและเช็คนั้นถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ค่าเลยก็ไม่มี ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1177/2517)

สำหรับการออกเช็คตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ถือว่าการออกเช็คนั้นเพื่อจุดประสงค์สำหรับการชำระหนี้เงินเท่านั้น มิใช่ไปไว้เพื่อจุดประสงค์อย่างอื่น¹ ฉะนั้นการออกเช็คไม่ว่าจะเป็นการออกเช็คเพื่อการเป็นประกัน² เพื่อการเครดิตอย่างอื่น หรือเพื่อการอื่นใดโดยสถานะที่จะไม่มีการนำเช็คนั้นไปขึ้นเพื่อชำระเงิน³ ถ้ามีการนำเช็คไปขอรับเงินจากธนาคาร ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ก็ถือว่าเป็นความผิดทั้งสิ้น⁴

ซึ่งการตีความและใช้กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสดังกล่าวทำให้การใช้เช็คอยู่ในระเบียบเดียวกัน

¹ โทเมน ภัทรภรมย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบทบัญญัติ (2514) : 945.

² เรื่องเดียวกัน.

³ Encyclopédie Dalloz, Droit Penal Tome I, A-C, Cheque, p. 3

⁴ โทเมน ภัทรภรมย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบทบัญญัติ (2514) : 945.

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้เช็คบางประการ

1. ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินแล้วออกเช็คให้ยึดถือไว้ ในกรณีที่กู้ยืมเงินกันแล้วผู้กู้เช็คให้แก่ผู้ให้กู้ยึดถือไว้ นั้นจะมีผลในทางกฎหมายอย่างไร ต้องอาศัยข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ ไป ปัญหาแรกที่ควรพิจารณาคือ การกู้ยืมเงินกันโดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ แต่ออกเช็คให้ผู้ให้กู้ยึดถือไว้ หากเป็นเรื่องที่คู่กรณีมุ่งจะใช้เช็คเป็นประกันหนี้เงินกู้ หรือมุ่งจะใช้เช็คโดยนิติสัมพันธ์อย่างอื่นไม่มีเจตนาจะใช้เข้าให้ผูกพันกันในลักษณะตัวเงิน ผู้ออกเช็คย่อมไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1595/2503) แต่ถ้าผู้กู้เช็คเป็นการชำระหนี้เงินกู้ของตนและมุ่งจะใช้เช็คให้เกิดความผูกพันในลักษณะของตัวเงิน แต่เมื่อปรากฏว่าการกู้ยืมเงินไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ จะถือเอาเช็คเป็นหลักฐานการกู้ยืมเงินไม่ได้ เช็คไม่เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม (คำพิพากษาฎีกาที่ 1595/2503 ประมุขใหญ่, 495/2504) ตามปัญหาเมื่อพิจารณาต่อไปจะเห็นว่า ผู้ให้กู้จะฟ้องทางแพ่งเรียกเงินจากผู้กู้ไม่ได้เพราะขาดหลักฐานฟ้อง แต่เมื่อผู้กู้ได้จ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้ดังกล่าวนี้ ผู้ให้กู้จะฟ้องให้ผู้ชำระหนี้เงินตามเช็คได้หรือไม่ ซึ่งกรณีนี้ผู้ใช้เป็นการฟ้องให้ชำระหนี้กู้ยืมที่ขาดหลักฐาน แต่เป็นการฟ้องให้ใช้เงินตามเช็ค โดยอาศัยนิติสัมพันธ์ตามเช็ค จริงอยู่แม้มูลหนี้คดีนี้ตามสัญญาจะขาดหลักฐานฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะทำให้หนี้นั้นระงับไปไม่ ยังคงมีมูลหนี้กันอยู่ตามกฎหมาย ถ้าผู้ชำระหนี้ ผู้กู้ก็จะมาฟ้องร้องเรียกเงินที่ชำระไปขาดหลักฐานฟ้องร้องคืนหาได้ไม่ (ป.พ.พ. มาตรา 406) ฉะนั้นกรณีนี้เช็คนั้นย่อมเป็นมูลหนี้ที่ฟ้องเรียกเงินได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 282-285/2509) ซึ่งกรณีนี้เป็นกรณีที่มูลหนี้ที่มีความผูกพันกันในเบื้องต้น และได้จ่ายเช็คเป็นการชำระหนี้ เมื่อเช็คถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ผู้ลงชื่อสั่งจ่ายเงินในเช็คนั้นก็ย่อมผิดความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2838/2515) ด้วย

สำหรับกรณีการกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือและผู้กู้ได้ออกเช็คให้แก่ผู้ให้กู้ ผู้ให้กู้จะบังคับให้ใช้เงินแค่ไหนเพียงใด ต้องพิจารณาว่าผู้กู้และผู้ให้กู้มีเจตนาจะออกเช็คและปิดถือเช็คกันไว้ในลักษณะใด ถ้าเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้โดยมุ่งจะให้เช็คเกิดผลผูกพันกันในลักษณะตัวเงินโดยตรง นอกจากผู้ส่งจ่ายซึ่งออกเช็คต้องรับผิดชอบในทางแพ่งชำระเงินตามเช็คนั้นแล้ว ผู้ออกเช็คก็อาจมีความผิดในทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ด้วย การชำระหนี้เงินสดด้วยเช็คนั้นเป็นการชำระหนี้อย่างอื่นนอกจากที่ต้องชำระกัน ซึ่งลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้ด้วยเช็คหาได้ไม่ เว้นแต่เจ้าหนี้จะยินยอมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคแรก และการชำระหนี้ด้วยเช็คก็ไม่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ เพราะหนี้เดิมยังไม่ระงับสิ้นไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 1298/2503) การชำระหนี้ด้วยเช็คนั้น หนี้เดิมจะระงับต่อเมื่อเช็คนั้นได้ใช้เงินแล้วตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรค 3 แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้กู้และผู้ให้กู้ต้องการที่จะผูกพันกันตามสัญญากู้ยืมเงินกัน แต่ได้ออกเช็คเพื่อประกันการชำระหนี้เงินกู้ไม่ประสงค์ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ก็เห็นได้ว่าการนี้จะไม่ฟ้องร้องเรียกเงินตามเช็คไม่ได้ เพราะเช็คไม่ใช่เป็นสัญญาเพื่อที่ผู้กระจ่ายเพื่อประกันหนี้ ลักษณะของเช็คจึงไม่อาจเป็นหลักฐานการประกันหนี้ เมื่อผู้กระจ่ายมุ่งถึงการออกเช็คเพื่อประกันหนี้ สงสัยว่าผู้กระจ่ายได้ทำนิติกรรมเช็คเพื่ออำพรางสัญญาประกันหนี้ ซึ่งอาจเป็นสัญญาอำพรางก็ได้ ดังที่กฎหมายให้ใช้บังคับตามกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมอำพราง คือนิติกรรมที่ผู้กระจ่ายประสงค์จะผูกพันกันโดยแท้จริง เมื่อนิติกรรมเช็คเป็นนิติกรรมเปิดเผยใช้บังคับชำระหนี้กันไม่ได้ดังกล่าว ครั้นจะบังคับกันตามนิติกรรมอันถูกอำพรางคือเรื่องการค้าจำนำตัวเงินก็ไม่อาจบังคับกันได้ เพราะไม่มีหลักฐานหรือแบบของการประกันหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 680, 747 อีกประการหนึ่ง ผู้ให้กู้จะประกันได้ด้วยการจำนำก็ต่อเมื่อได้ทำตามแบบแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 926, 924, 750 และ

มาตรา 751 เมื่อเช็คที่ออกไม่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น จึงไม่อาจบังคับได้อย่างสม่ำเสมอ¹ ผู้ถือเช็คได้แต่จะฟ้องบังคับตามสัญญาเท่านั้น

2. ข้อสังเกตเกี่ยวกับการออกเช็คในการเล่นเกมแชร์ ในกรณีที่ผู้เล่นแชร์ไม่ว่าจะเป็นนายวงแชร์หรือลูกแชร์ ได้ออกเช็คมอบไว้แก่ผู้เล่นแชร์ที่มีสิทธิได้รับเงินแชร์แต่ละงวดจากผู้เล่นแชร์ ซึ่งได้รับเช็คไว้ หรือผู้อื่นนอกวงแชร์ได้รับโอนเช็คไว้แล้ว นำเช็คไปเบิกเงินจากธนาคาร และธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น มีปัญหาว่าการกระทำของผู้ออกเช็คจะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ตามมาตรา 3 หรือไม่ เพียงใด ในการออกเช็คในวงแชร์มอบให้นายวงแชร์หรือผู้เล่นแชร์ด้วยกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ ไป เช่นผู้เสียหายกับจำเลยเล่นเกมแชร์วงเดียวกัน ผู้ที่ประมูลแชร์ได้ได้ออกเช็คให้แก่หัวหน้าวง หรือมอบให้แก่ผู้ที่ยังประมูลไม่ได้ยึดถือไว้เป็นประกันการชำระหนี้ และหัวหน้าจะเป็นผู้รวบรวมเงินจากลูกวงเอาไปให้แก่ผู้ประมูลได้ จำเลยประมูลแชร์ได้ ได้ออกเช็คให้แก่หัวหน้าวง เพื่อมอบให้แก่ผู้ที่ยังประมูลไม่ได้ แต่มีผู้เสียหายรวมอยู่ด้วย ต่อมาผู้เสียหายประมูลแชร์ได้ จำเลยก็ชำระเงินค่าแชร์โดยส่งมอบให้แก่หัวหน้าวงแล้ว จำเลยจึงไม่มีมูลหนี้ที่จะต้องชำระเงินตามเช็คที่ออกให้เป็นประกันการชำระหนี้แก่ผู้เสียหายต่อไปอีก ดังนั้นแม้ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คของจำเลย จำเลยก็ไม่มี ความผิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1378/2515) การที่จำเลยออกเช็คให้นายวงในเกมแชร์เพียงเพื่อให้เป็นหลักฐานที่นายวงจะเรียกเก็บเงินไปให้แก่ผู้ที่ยังไม่ได้ มีไว้เพื่อให้ใช้เงินคืนที่ แล้วจำเลยทำธนาคารจ่ายเงินตามเช็คไว้ เพราะนายวงไม่ชำระให้จำเลยครบถ้วนตามที่จำเลยเปียได้ เป็นต้น กรณีจึงหาใช่เป็นการทำธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คโดยทุจริตไม่ เพราะจำเลยมีสิทธิที่จะหักหนี้กับนายวงแชร์ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 396/2507) ตามกรณีที่เกิดขึ้นตามคำพิพากษาฎีกา

¹ ประพักษ์ ไม้เจริญ, ความเห็นตามบันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกา (ย่อ) พุทธศักราช 2515 ตอน 6, สืบค้นที่โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 449-450.

ดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้เป็นการออกเช็คชำระหนี้ในวงแชร์ใหม่ เพราะเป็นแต่เพียงการออกเพื่อ
 ประกันการชำระหนี้ หรือเป็นหลักฐานที่นายวงจะเรียกเก็บเงินไปให้แก่ผู้ที่เคยได้ทำนั้น
 ฉะนั้นเมื่อผู้เสียหายเคยได้และนำเช็คไปยื่นเงินที่ธนาคาร ถ้าธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินก็
 หรือจำเลยผู้ออกเช็คห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็คก็ดี จำเลยหามีความผิดตามพระราชบัญญัติ
 ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯไม่ แต่ถ้าเช็คที่ออกในวงแชร์เป็นการออกเพื่อชำระหนี้
 ในวงแชร์โดยตรง ซึ่งการเล่นแชร์เพียงอย่างเดียวไม่เป็นการกู้ยืมเงิน แม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ
 ก็ฟ้องร้องกันได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1631-1634/2508) ฉะนั้นมูลหนี้อันเกิดจากการเล่นแชร์
 นั้นย่อมเป็นมูลหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อคู่กรณีตกลงจะชำระหนี้กันด้วยเช็ค โดยตกลงกันเป็นที่
 แน่ใจว่าจะชำระเงินเมื่อใดและได้ลงรายการทั้งปวงโดยครบถ้วน ผู้ออกเช็คก็ย่อมมีความผิด
 ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯได้

3. การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ต้องไม่มีเจตนาหรือข้อตกลงใด ๆ อย่างอื่นเป็น
 ภาระพิเศษ การออกเช็คเพื่อชำระหนี้นั้นแม้จะโดยเจตนาจะให้เช็คเกิดความผูกพันกันตาม
 กฎหมายเรื่องตัวเงินโดยตรง และมูลหนี้ที่ชำระตามเช็คนั้นสมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวงก็ตาม
 แต่หากการชำระหนี้ตามเช็คดังกล่าว คู่กรณีมีเจตนาหรือข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษ
 แล้ว เมื่อเหตุการณ์ตามเจตนาหรือข้อตกลงนั้นยังไม่เกิดขึ้น ผู้ทรงกสับนำเช็คนั้นไปยื่นเงิน
 และธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ผู้สั่งจ่ายก็หามีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วย
 ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯไม่ เว้นมีข้อตกลงว่าต้องหักทอนบัญชีกันก่อนจึงจะนำเช็คไป
ยื่นเงินได้ แต่ผู้ทรงเช็คกลับนำเช็คไปยื่นเงินก่อนมีการหักทอนบัญชีกัน ผู้ออกเช็คไม่มีความผิด
 (คำพิพากษาฎีกาที่ 586-600/2504) มีข้อตกลงว่าจะเกิดมูลหนี้ต่อกันต่อเมื่อผู้ออกเช็คจำนวน
 ที่คืนได้เงินจากธนาคารแล้ว แต่ผู้ทรงเช็คนำเช็คไปขอรับเงินจากธนาคารโดยรู้อยู่แล้วว่าผู้
 ออกเช็คยังทำจำนวนไม่ได้ ต้องถือว่าเช็คนั้นยังไม่สมบูรณ์ ยังไม่ถึงกำหนดการจ่ายเงินตาม
 เช็ค ผู้ออกเช็คไม่มีความผิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 170/2507) จำเลยออกเช็คให้ ล. โดย ล.
 ก็ทราบว่าจะหนี้จำเลยยังไม่มีเงินในธนาคารเลย และมีข้อตกลงว่าภายในกำหนด 1 เดือน
 จำเลยต้องนำเงินไปเข้าบัญชีธนาคารเพื่อให้ ล. ไปเบิกเงิน แต่ ล. กลับนำเช็คไปยื่นเงินที่

ธนาคารก่อนพ้นกำหนด 1 เดือน ดังนี้เป็นการว่ากล่าวเอาจากเช็คที่ยังอยู่ในระหว่างที่ผู้กระทำความผิด
 ไม่มีเจตนาที่จะให้มีการไต่เงินตามเช็คนั้น ฉะนั้นแม้ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินเพราะ
 จำนวนไม่มีเงินในบัญชีธนาคารหรือมีไม่พอจ่าย จำนวนยังไม่มีความผิด แต่ถ้าพ้น 1 เดือนแล้ว
 จำนวนมิได้ไต่เงินเข้าบัญชีเพื่อชำระเงินตามเช็ค และธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน จำนวน
 บัญชีมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ นี้ (ศาลแพ่งฎีกาที่
 262/2506, 1044/2508) หรือผู้เสียหายและจำนวนผู้ออกเช็คตกลงกันว่า จะต้องนำเช็คมา
 แลกเงินสดเสียก่อน แต่ผู้เสียหายกลับไม่ทำตามข้อตกลงกลับไปใช้ไปยื่นเงินเลย เมื่อเช็คถูก
 ปฏิเสธการจ่ายเงิน จำนวนไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้
 เช็คฯ เพราะเป็นกรณีที่ผู้เสียหายไม่ทำตามข้อตกลง เป็นการว่ากล่าวเอากับเช็คของจำนวน
 โดยที่ยังไม่มีอำนาจ (ศาลแพ่งฎีกาที่ 1075/2511)

การออกเช็คชำระหนี้โดยมีเงื่อนไข ข้อตกลงอย่างอื่นระหว่างผู้ออกเช็คกับผู้รับ
 เช็คเป็นกรณีพิเศษดังกล่าวแล้วข้างต้นนี้ ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส เคยถือว่าเป็นข้อกำหนด
 ที่ไม่ผล ฉะนั้นแม้ผู้รับเงินตามเช็คจะนำเช็คไปยื่นเงินโดยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงที่ผู้
 ออกเช็คและผู้รับเงินตามเช็คกำหนดไว้ก็ตาม ถ้าเช็คนั้นถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ผู้ออกเช็คมี
 ความผิด¹ เช่นตกลงกันว่า เช็คจะนำไปยื่นเงินได้ต่อเมื่อผู้จ่ายแจ้ง วันให้ผู้ทรงทราบก่อน หรือ
 กรณีที่เป็นการออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้าได้ตกลงให้เวลาให้ผู้จ่ายหาเงินเข้าบัญชีก่อน² เป็นต้น
 เหตุที่ศาลของประเทศฝรั่งเศส เคยมีแนววินิจฉัยเช่นนี้ เพราะตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส เคยถือ
 ว่า เช็คเป็นเครื่องมือสำหรับการชำระหนี้ซึ่งต้องมีความผูกพันกันทันทีเมื่อมีการออกเช็คนั้น

¹ โทแมส ภัทธีธรรมย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบัณฑิตย
 (2514): 946.

² Encyclopédie Dalloz, Droit Pénal Tome I, A-C, Chèque,
 p. 6.

คู่สัญญาซึ่งไม่อาจตกลงกำหนดเงื่อนไขของการใช้เช็คให้ผิดไปจากเจตนารมณ์อันเป็นฐานของการใช้เช็คนี้ได้¹ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ทำให้เห็นได้ว่าในประเทศฝรั่งเศส เคสนั้น บทบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คนั้นเคร่งครัดอย่างมาก

ดังกล่าวได้ว่าการจะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนี้ จะต้องเกิดจากการออกเช็คให้เช็คมีความผูกพันชำระหนี้กันตามกฎหมายด้วยเงินเท่านั้น การออกเช็คเพื่อใช้วัตถุประสงค์อย่างอื่นหรือโดยมีเงื่อนไขข้อตกลงกันเป็นพิเศษเมื่อกรณีตามเงื่อนไขข้อตกลงยังไม่เกิดขึ้น ผู้ออกเช็คย่อมไม่มีความผิด ไม่ว่าธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินด้วยเหตุผลใดก็ตาม

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบแห่งการกระทำความผิด

เมื่อผู้ออกเช็คได้ออกเช็คซึ่งเข้าหลักเกณฑ์อันเป็นพื้นฐานของการกระทำความผิดครบถ้วนทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น กรณีจะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คได้ก็ต่อเมื่อ ได้กระทำการอันเข้าลักษณะครบองค์ประกอบความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 ด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค มาตรา 3 บัญญัติไว้ความว่า

"ผู้ใด

- (1) ออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการจ่ายเงินตามเช็คนั้น
- (2) ออกเช็คโดยในขณะที่ออกไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้จ่ายเงินได้
- (3) ออกเช็คให้จ่ายเงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้จ่ายเงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น

¹ เรื่องเดียวกัน.

- (4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอื่นจะพึงให้ใช้เงินตาม
เช็คคนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้ หรือ
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต

ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน
สองเท่าของจำนวนเงินที่ระบุในเช็ค แต่ต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นบาท หรือศาล
ไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ"

บทบัญญัติตามมาตรานี้สามารถแยกเป็นลักษณะแห่งความผิดได้เป็น 5 ประการคือ

1. ออกเช็คโดยเจตนาไม่ใช้เงิน (มาตรา 3 (1)) ในข้อนี้โดยหลักการแล้ว
หมายความว่าผู้ออกเช็คมีเงินอยู่ในบัญชีพอจ่ายได้ หากแต่ผู้ออกเช็คมีเจตนาออกเช็คโดยไม่ให้
มีการใช้เงินตามเช็คนั้น อันนี้ ในกรณีที่ผู้สั่งจ่ายไม่มีบัญชีในธนาคารเลย แต่ใช้เช็คของผู้อื่น
ลงชื่อของตนเอง หรือผู้สั่งจ่ายอาจจะเคยมีบัญชีเงินฝากในธนาคารแต่บัญชีปิดแล้ว ถ้าเป็นการ
ออกเช็คโดยผู้ออกเช็คประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผลต่อการที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค
ก็เป็นความผิดตามข้อนี้ทั้งสิ้น ความผิดตามข้อนี้สามารถแยกเป็นองค์ประกอบแห่งความผิด
อธิบายได้ดังนี้

- 1.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้
- 1.2 ผู้ออกเช็คกระทำการเป็นเหตุให้ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น
- 1.3 โดยเจตนา

1.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ หมายถึงผู้ออกเช็คเป็นลูกหนี้และมีหนี้ผูกพัน
โดยชอบด้วยกฎหมายต้องชำระและผู้ออกเช็คได้ออกเช็คมอบให้แก่เจ้าหนี้เสมือนหนึ่งว่า เป็น
การชำระหนี้นั้น โดยลักษณะมุ่งที่จะใช้เช็คให้เกิดความผูกพันเป็นเช็คตามลักษณะตัวเงินโดย
ตรง และโดยไม่มีเงื่อนไขหรือข้อตกลงในการชำระหนี้ด้วย เช็คนั้นอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษ
ดังกล่าวโดยละเอียดแล้วข้างต้น

1.2 ผู้ออกกระทำการ เป็นเหตุให้ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น หมายถึง ขณะเมื่อลูกหนี้ได้ออกเช็คตามข้อหนึ่งนั้น ผู้ออกเช็คหาได้กระทำการอย่างปกติไม่ แต่ได้กระทำการโดยมีวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดแอบแฝงอยู่ในการที่จะออกเช็คชำระหนี้ดังกล่าวนั้น และโดยการกระทำที่แอบแฝงในการชำระหนี้ด้วยเช็คดังกล่าวนั้นมีผลให้เช็คนั้นมิได้ใช้เงินกันตามจุดมุ่งหมาย กล่าวคือเช็คนั้นถูกปฏิเสธการจ่ายเงินซึ่งต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป ดังตัวอย่าง เช่น เขียนจำนวนเลขกับตัวหนังสือไม่ตรงกัน แกล้งลงลายมือชื่อแตกต่างไปจากที่ให้ไว้แก่ธนาคาร¹ คือผู้สั่งจ่ายได้ให้ตัวอย่างลายมือชื่อของตนไว้แก่ธนาคารอย่างหนึ่ง แต่เวลาลงชื่อออกเช็คกลับใช้ลายมือชื่ออีกอย่างหนึ่งไม่ให้เป็นตัวอย่างที่ให้ไว้กับธนาคาร เขียนลงวันที่ในเช็คโดยวันดังกล่าวนี้ไม่มีในปฏิทิน เช่นวันที่ 31 กุมภาพันธ์ แกล้งเขียนจำนวนเงินในเช็คให้ตัวอักษรและตัวเลขเลอะเลือน² เขียนเช็คจ่ายเงินแล้วขีดฆ่าคำว่าผู้ถือในเช็คนั้นออกเสีย ออกเช็คสั่งจ่ายในนามบุคคลอื่นซึ่งไม่มีตัวตน เช่นใช้ชื่อสมมติโดยที่ตนไม่มีเงินฝากที่ธนาคาร³ หรือออกเช็คโดยไม่ประทับตราของนิติบุคคลซึ่งได้ตกลงไว้กับธนาคาร (คำพิพากษาฎีกาที่ 263/2504) แม้ปรากฏว่าจำนวนเคยมีบัญชีเงินฝากในธนาคารแต่บัญชีปิดแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 1017/2507) เอาเช็คของคนอื่นมาลงชื่อตนเองเป็นผู้สั่งจ่ายโดยตนเอง ไม่มีเงินฝากในบัญชีธนาคาร (คำพิพากษาฎีกาที่ 278/2508) จำนวนใช้เช็คของ ส. และลงชื่อของ ส. เป็นผู้สั่งจ่ายเงินตามเช็คนั้น แล้วมอบให้ผู้เสียหายเพื่อชำระหนี้ โดยทำให้ผู้เสียหายหลงผิดว่าจำนวนเป็น ส. ผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1983/2514)

¹ สัมฤทธิ์ รัตนดารา, คำอธิบายเรื่องเช็ค (พระนคร: โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, 2507), หน้า 204.

² เฉลิม บงบุญเกิด, เช็ค กฎหมายและการปฏิบัติ, หน้า 203.

³ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, คำอธิบายเช็ค, หน้า 42.

ออกเช็คทั้งที่ทราบอยู่ว่าไม่มีเงินฝากในธนาคาร (ศาลแพ่งฎีกาที่ 344/2516) จำเลย เป็นผู้รอกำหนดเงินลงในเช็คซึ่งมีลายมือชื่อของ ล. เป็นผู้สั่งจ่ายและมอบให้โจทก์ร่วมเป็นการชำระหนี้ โดยจำเลยอ้างว่าชื่อ ล. เป็นนามแฝงของตนที่ใช้กับธนาคาร และจำเลยได้ใช้เช็คที่ชื่อ ล. เป็นผู้สั่งจ่ายชำระหนี้ให้กับโจทก์ร่วม ซึ่งโจทก์ร่วมนำไปยื่นเงินได้มาก่อนแล้ว 2-3 ครั้ง (ศาลแพ่งฎีกาที่ 1641/2517) เหล่านี้เมื่อภายหลังเช็คที่ออกถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน บ่อมเป็นความผิดตามมาตรา 3(1) ทั้งสิ้น

1.3 โดยเจตนา การที่ผู้กระทำความผิดกระทำทารุณอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าวแล้วและมีผลทำให้ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น จะต้องเป็นการกระทำโดยเจตนา กล่าวคือผู้กระทำความผิดคิดตกใจและกระทำตามที่ตกใจที่จะกระทำการ เช่นนั้น/เป็นการลงลายมือชื่อให้ผิดไปจากที่ตนได้ให้ไว้กับธนาคาร โดยผู้ออกเช็คประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผลแล้วว่าการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค เป็นต้น ดังได้กล่าวแล้วว่าความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ นี้เป็นความผิดที่มีโทษในทางอาญาประเภทหนึ่ง ฉะนั้นอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 17 จึงต้องนำบทบัญญัติภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับกับการกระทำความผิดตามที่พระราชบัญญัตินี้ด้วย

การกระทำโดย "เจตนา" ตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นเรื่องที่อยู่ในส่วนที่ว่าด้วยการใช้กฎหมายอาญาและความรับผิดในทางอาญา โดยหลักการแล้วบุคคลใดจะมีความผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อกระทำโดยเจตนา การกระทำโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 หมายถึงการกระทำโดยรู้สำนึกในการกระทำและในขณะที่ผู้กระทำความประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผลของการกระทำนั้น ฉะนั้นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ซึ่งอาศัยหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญาข้างต้นด้วย ก็หมายถึงผู้ออกเช็คทราบอยู่แล้วว่าในการออกเช็คนั้นที่ถูกต้องตนจะต้องกระทำประการใด แต่ตกใจที่จะฝ่าฝืนงดเว้นไม่กระทำการ เช่นนั้น โดยประสงค์ต่อผลหรือโดยยอมเสี่ยงเห็นผลเพื่อ

ให้ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินเสีย เช่นลงชื่อแทนนิติบุคคลแต่ไม่ประทับตรา เขียนจ่ายเงินสด แต่ขีดฆ่าคำว่าผู้ถือออก หรือแกล้งลงลายมือชื่อให้ผิดจากตัวอย่างที่ให้ไว้ เป็นต้น ฉะนั้นเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คก็ย่อมมีความผิดตามพระราชบัญญัติ^๓ มาตรา 3 (1) แต่ถ้าการกระทำดังกล่าวนี้มิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค แต่เนื่องจากความพลั้งเผลอหรือต้องลงชื่อเล็มรอบๆ ทำให้การลงลายมือชื่อเปลี่ยนไปจากเดิม กรณีเหล่านี้ก็ถือไม่ได้ว่าผู้ออกเช็คออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ผู้ออกเช็คย่อมไม่มีความผิดตามมาตรา 3 (1) นี้

ในเรื่องความผิดในลักษณะการออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 (1) นี้ ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสแก้ไขในเรื่องความผิดเกี่ยวกับเช็ค คือกฎหมายลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1938 และกฎหมายลงวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1951 มาตรา 66 ไม่มีบทบัญญัติกำหนดความผิดในทำนองลักษณะนี้ไว้เหมือนกับในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คมาตรา 3 (1) ของไทย

2. ออกเช็คโดยในขณะที่ออกไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ (มาตรา 3 (2)) หมายความว่าผู้ออกเช็คได้ออกเช็คให้ธนาคารจ่ายเงินโดยตนรู้ว่าจะไม่มีเงินอยู่ในบัญชีของธนาคารที่จะจ่ายเงินได้ในวันที่ออกเช็คนั้น หรือกรณีและผู้สั่งจ่ายเบิกเงินเกินบัญชีมากเกินไปจนธนาคารไม่ยอมให้เบิกเงินเกินบัญชีต่อไป และโดยมีเจตนาไม่ให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้น ความผิดตามข้อ 2 นี้สามารถแยกออกเป็นองค์ประกอบความผิดได้ดังนี้

- 2.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้
- 2.2 ขณะออกผู้สั่งจ่ายไม่มีเงินในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้
- 2.3 โดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค

2.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ ได้อธิบายแล้วข้างต้น

2.2 ขณะที่ออกผู้ส่งจ่าย ไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ หมายถึง กรณีที่ผู้ส่งจ่าย ส่งจ่ายเงินโดยในวันออกเช็คคือตามวันที่ที่ส่งจ่ายเงินตามเช็คนั้น ซึ่งถือว่าเป็นวันที่เช็คถึงกำหนดชำระเงินตามเช็คด้วย นั้น ผู้ส่งจ่ายไม่มีเงินอยู่ในบัญชีธนาคารเลข เช่น ก. เคยเป็นผู้มีบัญชีเงินฝากในธนาคาร ได้ไปซื้อรถยนต์จากบริษัท ข. 1 คัน โดย ก. ออกเช็คเพื่อชำระราคารถยนต์คัน บริษัท ข. บอกรับเช็คแล้วนำเช็คนั้นไปขึ้นเงินที่ธนาคาร แต่ปรากฏว่าบัญชีเงินฝากของ ก. ในธนาคารขณะที่ออกเช็คคือตามวันที่ที่ลงในเช็คนั้นไม่มีจำนวนเงินเหลืออยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คนั้น เลขเช่นนี้ ก. บอกรับความผิดตามมาตรา 3(2) นี้ และในกรณีดังกล่าวแม้ ก. จะออกเช็คให้ ข. เป็นจำนวน 10 ฉบับ ๆ ละ 1 หมื่นบาท เป็นการชำระหนี้รถยนต์คันดังกล่าว โดยลงวันที่ล่วงหน้าเรียงกันไปฉบับละ 1 เดือน เป็นการออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้าให้ผู้เสียหายเพื่อชำระหนี้เป็นงวด ๆ เมื่อปรากฏว่าเช็คที่ผู้เสียหายนำไปขึ้นเงินไม่ได้ ก. ต้องมีความผิดตามมาตรา 3(2) นี้เช่นกัน หากในวันออกเช็คคือวันที่เช็คฉบับใดฉบับหนึ่งถึงกำหนดชำระเงินนั้น เงินในบัญชีของ ก. ไม่มีที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1124/2513) แต่อย่างไรก็ตาม กรณีที่จำเลยทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีไว้กับธนาคาร แม้ภายหลังจำเลยไม่มีเงินอยู่ในบัญชีเลขก็ตาม แต่จำเลยก็ยังออกเช็คส่งจ่ายเงินโดยไม่เกินสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีได้ สัญญาเบิกเงินเกินบัญชีจึงเท่ากับเงินที่จำเลยฝากไว้ในบัญชีของจำเลยนั่นเอง การที่ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คของจำเลย เพราะจำเลยสั่งห้ามธนาคารไม่ให้จ่ายเงิน กรณีจึงไม่ใช่เรื่องจำเลยออกเช็คโดยในขณะที่ออกไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้แต่อย่างใด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1738/2509)

2.3 เจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค อย่างไรเป็นการกระทำโดยเจตนาได้อธิบายแล้วตามข้อ 1.3 ข้างต้น ตามมาตรา 3 (2) นี้ แม้จะไม่ได้บัญชีตัวผู้

กระทำความผิดต้องกระทำโดยเจตนาเหมือนกับบัญญัติไว้ในมาตรา 3 (1) หรือมาตรา 3 (5) แต่โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 17 ข้างต้น มาตรา 3 (2) ก็ต้องเป็นการกระทำการโดยเจตนาเช่นกัน กล่าวคือผู้ออกเช็คที่อยู่ขณะที่ออกเช็คนั้นว่าไม่มีเงินในบัญชีธนาคาร หรือไม่มีวงเงินซึ่งสามารถจะเบิกเงินเกินบัญชีได้ ยังกระทำโดยเจตนาส่งจ่ายไปโดยประสงค์ต่อผลหรือย้อมเล็ง เห็นผลว่าการกระทำเช่นนั้นธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค แต่ถ้าผู้ออกเช็คมีความเชื่อโดยสุจริตว่าเช็คที่ตนออกไปนั้นไม่ต้องใช้เงินต่อไป และเชื่อว่าผู้โอนได้สืบทอดเช็คทั้งแล้วจึงมีเงินเข้าบัญชีธนาคาร กรณีเช่นนี้เมื่อภายหลังมีผู้นำเช็คเข้าธนาคารและถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ย่อมถือว่าผู้ออกเช็คไม่มีความผิดตามมาตรา 3 (2) (ศาลแพ่งอาญาฎีกาที่ 90 /2521)

3. ออกเช็คให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอื่นจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะออกเช็คนั้น (มาตรา 3 (3)) เป็นเรื่องและผู้ส่งจ่ายออกเช็คให้ผู้อื่น แต่ผู้ส่งจ่ายเงินในบัญชีไม่พอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้น ความผิดตามข้อนี้แยกเป็นองค์ประกอบความผิดอธิบายได้ดังนี้

3.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้

3.2 มีจำนวนเงินสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอื่นจะพึงให้ใช้เงินได้ใน
ขณะที่ออกเช็คนั้น

3.3 โดยเจตนาจะไม่ให้ใช้เงินตามเช็ค

3.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ ได้อธิบายแล้วข้างต้น

3.2 มีจำนวนเงินสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอื่นจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น กรณีเป็นเรื่องที่ในขณะที่ออกเช็ค ผู้ออกเช็คมีเงินอยู่ในบัญชีธนาคารแต่ออกเช็คให้ใช้เงินสูงเกินกว่าเงินที่ตนมีอยู่ในบัญชีของธนาคารในขณะที่ออกเช็คนั้น ธนาคารจึงไม่สามารถที่จะจ่ายเงินตามเช็คนั้นได้ ซึ่งแตกต่างจากความผิดตามมาตรา 3 (2) ตรงที่ว่า แม้

เงินในบัญชีธนาคารของผู้ส่งจ่ายจะมีอยู่ที่ตาม แต่เงินในบัญชีธนาคารของผู้ออกเช็คไม่มีพอที่จะให้ใช้เงินได้ตามจำนวนที่ลงในเช็ค ธนาคารจึงปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คย่อมมีความผิดตามมาตรา 3 (3) นี้

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3

(2) บัญญัติว่า "ออกเช็คโดยขณะที่ออกไม่มีเงินในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้" มาตรา 3 (3) บัญญัติว่า "ออกเช็คให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น" ความสำคัญสิ่งอยู่ที่ว่าขณะที่ออกเช็คผู้ส่งจ่ายมีเงินอยู่ในบัญชีหรือไม่ (มาตรา 3 (2)) หรือมีเงินอยู่ในบัญชีพอจ่ายหรือไม่ (มาตรา 3 (3)) ถ้ามีเงินอยู่ในบัญชีและพอจ่ายในขณะที่ออกเช็ค แม้ภายหลังจะปรากฏว่าไม่มีกรณีก็ไม่ต้องด้วยความผิดตามมาตรา 3 (2) หรือมาตรา 3 (3) แต่อาจเป็นความผิดตามมาตรา 3 (1), 3 (4) หรือ 3 (5) แล้วแต่กรณี

ปัญหาที่น่าพิจารณาคือ ถ้าผู้ออกเช็คมีเงินอยู่ในธนาคารตามจำนวนเงินที่ผู้
ออกเช็คส่งจ่ายเงิน แต่ถ้าเงินในบัญชียังมีพินัยที่จะต้องชำระหนี้ก่อนที่เช็คฉบับที่ออกนั้นถึง
กำหนดชำระเงิน จึงจ่ายเงินตามเช็คนั้นไม่ได้และต้องปฏิเสธการจ่ายเงิน เช่นนี้ผู้ออกเช็คย่อม
มีความผิดตามมาตรา 3 (3) นี้¹ ตัวอย่างเช่นถ้าออกเช็คส่งจ่ายเงินให้แดง 5,000.- บาท
เป็นการชำระหนี้ค่าสินค้าอย่างหนึ่ง ซึ่งขณะที่ออกเช็คฉบับนี้ยังมีเงินให้แดงในบัญชี 10,000.-
บาท แต่เนื่องจากค่าสินค้ากับธนาคารทำให้ธนาคารมีสิทธิหักเงินในบัญชีของตนชำระหนี้ที่ค่า
สินไปจากธนาคาร 7,000.- บาท และขณะนั้นก็ถึงกำหนดที่ธนาคารจะหักเงินชำระหนี้ได้แล้ว
แม้ธนาคารจะยังมิได้หักเงินชำระหนี้ของธนาคารก็ตาม เช่นนี้ย่อมถือว่า เงินในบัญชีธนาคาร

¹ แลวง ลุนทรกะสัมพ์, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค, (พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวศึกษา, 2514), หน้า 27.

ของตัวมีอยู่ในขณะที่ออกเช็คเพียง 3,000.- บาทเท่านั้น กรณีเมื่อเช็คที่ตัวออกชำระหนี้แก่
แดงถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ตัวย่อมมีความผิดตามมาตรา 3. (3)

3.3 โดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค มีความหมายคล้ายคลึงกับ
ที่ได้อธิบายแล้วข้างต้น แต่กล่าวโดยสรุปหมายถึงผู้ออกเช็คทราบอยู่แล้วว่าตนมีเงินอยู่ในบัญชี
เท่าใด แต่ยังไม่ส่งจ่ายเงินให้จำนวนเงินสูงกว่าจำนวนเงินในบัญชี โดยรู้สึกรู้สีกในการกระทำ
นั้นของตน และโดยประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยง เห็นผลว่าการออกเช็คส่งจ่ายเงินไปเช่นนั้น
ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น กรณีเช่นนี้ย่อมถือว่าได้มีเจตนากระทำความผิดตาม
มาตรา 3 (3) แล้ว แต่ถ้าเห็นว่าผู้กระทำความผิดมิได้มีเจตนาเช่นนั้น เช่น เข้าใจว่าตนยังมี
สิทธิเบิกเงินเกินบัญชีในวงเงินที่กำหนด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1738/2509) หรือเชื่อว่าเงิน
ในบัญชีพอจ่าย เช่น โลกก็ฟ้องว่าจำเลยออกเช็คโดยมีเงินในธนาคารไม่พอจ่าย อันเป็นความ
ผิดตามมาตรา 3 (3) เมื่อได้ความว่าจำเลยเป็นกรรมการของบริษัท ตามข้อบังคับของบริษัท
ต้องมีกรรมการ 2 คนลงชื่อและประทับตราของบริษัทในเช็คจึงจะใช้ได้ และจำเลยได้ลงชื่อ
ในเช็คร่วมกับกรรมการผู้จัดการ โดยเชื่อกรรมการผู้จัดการว่าบริษัทมีเงินพอจ่าย (คำ
พิพากษาฎีกาที่ 1240/2503) ดังนี้จำเลยไม่มีความผิด

เรื่องการออกเช็คโดยในขณะที่ออกไม่มีเงินอยู่ในบัญชี กับ เรื่องออกเช็คให้ใช้เงิน
มีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น ตามพระราช
บัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 (2), (3) นี้ ตาม
กฎหมายเรื่องความผิดเกี่ยวกับเช็คของประเทศฝรั่งเศส ได้บัญญัติแยกไว้ต่างหากคนละอนุ
มาตราแบบของประเทศไทย แต่ได้บัญญัติถึงความผิดทั้งสองลักษณะนี้รวมกันมาความว่า "ผู้ใด
โดยเจตนาไม่สุจริตได้ออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีธนาคารอันจะพึงให้ใช้เงินได้อยู่ก่อนแล้ว
หรือออกเช็คโดยมีเงินในบัญชีอยู่น้อยกว่าจำนวนเงินในเช็ค" (กฎหมายลงวันที่ 30 ตุลาคม
ค.ศ. 1935 แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1938 และกฎหมายลง
วันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1951 มาตรา 66) ดังมีลักษณะแห่งความผิดที่สำคัญดังนี้คือ

1. มีการออกเช็ค การออกเช็คตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส คำนี้คือการใช้ผู้ส่งจ่ายลงลายมือชื่อในเช็คประการหนึ่ง และส่งมอบเช็คนั้นเป็นการชำระหนี้อีกประการหนึ่ง ฉะนั้นถ้ามีการกรอกรายการและลงชื่อส่งจ่ายเงินในเช็คแล้ว แต่ไม่มีการส่งมอบเช็คนั้นออกไปหมุนเวียนชำระหนี้ก็ดี หรือเพียงแต่ส่งมอบ เช็คนั้นแก่ผู้แทนหรือตัวแทนซึ่งยังอยู่ในอาณัติของผู้ส่งจ่ายเงินตามเช็คนั้นก็ดี กรณีเหล่านี้ยังไม่ถือว่าเป็นการออกเช็คที่จะมีโทษตามกฎหมาย¹

2. มีบัญชีเงินที่สมบูรณ์ ดังประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการต่อไปนี้คือ

- 2.1 ต้องเป็นบัญชีที่มีเงินก่อนการจ่าย ซึ่งในทางปฏิบัติก็คือต้องมีเงินเพียงพอก่อนการนำเช็คไปขึ้นเงิน
- 2.2 เงินในบัญชีต้องนำมาใช้ชำระเงินตามเช็คได้ คือต้องมีจำนวนแน่นอน และหมุนเวียนถ่ายเทชำระหนี้ได้
- 2.3 เงินในบัญชีต้องเพียงพอ คืออย่างน้อยต้องเท่ากับจำนวนเงินที่ส่งจ่ายในเช็ค

ถ้าบัญชีเงินขาดลักษณะที่สำคัญ 3 ประการข้างต้นนี้แล้วก็จะ เป็นบัญชีที่ไม่สมบูรณ์เกี่ยวกับเช็ค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนก็อย่างเช่นบัญชีเงินที่ยังอยู่ระหว่างการมีข้อพิพาททางคดีความ หรือยังถูกโต้แย้ง โดยธนาคาร หรือบัญชีนั้นถูกอายัด เป็นต้น

ในกรณีที่มีการออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชี หรือมีไม่พอจ่ายเนื่องจากบัญชีขาดความสมบูรณ์ดังกล่าวแล้วนี้ การแก้ไขอาจทำได้โดยผู้ส่งจ่ายได้ตกลงทำสัญญากับธนาคาร โดย

¹Encyclopedie Dalloz, Droit Penal Tome I, A-C, Cheque.

ลายลักษณ์อักษร หรือภายใต้ความเข้าใจระหว่างกันที่จะมีบัญชีสำรอง เพื่อให้เกิดเครดิตแก่ผู้
ออกเช็คซึ่งเป็นลูกค่านั้นจ่ายเงินตามเช็คไป¹ หรืออาจทำได้โดยธนาคารยอมจ่ายเงินของ
ธนาคารแทนลูกค้ำที่เงินขาดบัญชีไปก่อน ซึ่งกรณีดังกล่าวถือว่าเป็นเจตนาดี เป็นการให้ความ
อนุเคราะห์ของธนาคารแก่ลูกค้าของตน แต่การกระทำดังกล่าวเป็นสิทธิของธนาคารที่จะปฏิบัติ
หรือไม่ก็ได้ และไม่จำเป็นต้องถือเป็นประเพณีว่าเมื่อธนาคารจ่ายเงินแทนไปครั้งหนึ่งแล้วจะต้อง
จ่ายแทนไปเรื่อย ๆ ในคราวต่อไป²

3. โดยเจตนาไม่สุจริต ตามกฎหมายเรื่องความผิดเกี่ยวกับเช็คของประเทศ
ฝรั่งเศสดังกล่าว เจตนาไม่สุจริตของผู้สั่งจ่ายเช็คถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัยอีกประการหนึ่ง
ของความผิดอันเกิดจากการจ่ายเช็คไม่มีเงินในบัญชี หรือโดยมีเงินในบัญชีอยู่น้อยกว่าจำนวน
เงินในเช็ค ซึ่งในเรื่องการพิสูจน์เจตนาของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คนี้ ตามกฎหมายของ
ประเทศฝรั่งเศสได้มีข้อสันนิษฐานเป็นเบื้องต้นว่า ผู้ออกเช็คที่ออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชี หรือมี
ไม่พอจ่ายเงินตามเช็คนั้นเจตนาไม่สุจริต³ แต่อย่างไรก็ตาม ศาลก็จะไม่พยายามที่จะตีความ
กฎหมายให้เกิดผลร้ายแก่ผู้กระทำความผิดจนเกินไป จึงต้องพิจารณาต่อไปถึง เจตนาที่แท้จริง
ของผู้ออกเช็คนั้นด้วยว่า ผู้ออกเช็คได้ออกเช็คโดยขณะที่ยังได้รู้หรือควรรู้ได้ถึงข้อบกพร่อง
ของเช็ค หรือความล้มเหลวของบัญชีเงินที่ตนออกเช็คนั้นหรือไม่ กล่าวคือรู้หรือควรรู้หรือไม่ว่า
ได้ออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีหรือมีไม่พอจ่าย หรือเงินในบัญชีถูกอายัด⁴ ซึ่งในปัญหาว่า
ผู้ออกเช็คหรือควรรู้ได้ถึงเงินในบัญชีของตนได้หรือไม่นี้ ศาลของประเทศฝรั่งเศสได้วางแนว
บรรทัดฐานไว้ว่าเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้ออกเช็คต้องคอยตรวจตราเงินในบัญชีของตนในขณะที่

¹ เรื่องเดียวกัน .

² เรื่องเดียวกัน .

³ เรื่องเดียวกัน .

ออกเช็ค และต้องตรวจสอบด้วยว่าเช็คที่ออกไปแต่ละฉบับนั้นได้มีการจ่ายเงินแล้วหรือไม่ ด้วยเหตุนี้โดยปกติจึงถือได้ว่าในการออกเช็คแต่ละครั้งผู้ออกเช็คต้องรู้อยู่แล้วว่าเงินในบัญชีของตนมีหรือมีพอจ่ายตามเช็คที่ตนออกหรือไม่ ผู้ออกเช็คจะอ้างว่าไม่รู้หรืออ้างเอาความประมาทเลินเล่อโดยประการอื่นมาอ้างว่าไม่มีเจตนาไม่สุจริตไม่ได้

ตัวอย่างเช่น ผู้ออกเช็คออกเช็คโดยรู้ว่าเงินในบัญชีของตนไม่เพียงพอจ่ายตามเช็คก็ยังคงออกเช็คไปโดยคาดว่าธนาคารจะจ่ายทดรองไปก่อน ทั้งที่ยังไม่มีสัญญากับธนาคารแต่อย่างใดเลย กรณีนี้ย่อมถือว่าผู้ออกเช็คออกเช็คโดยเจตนาไม่สุจริต แต่ถ้าผู้ออกเช็คคาดว่าธนาคารจะทำการจ่ายแทนให้ตามที่ เคยจ่ายให้ในเขตจำกัดของจำนวนเงินในบัญชีที่ยังขาดอยู่ หรือถ้าผู้ส่งจ่ายเช็คได้ออกเช็คโดยไม่มีการแจ้งจากธนาคารว่าเครดิตที่จะเบิกเงินเกินบัญชีได้ถูกตัดไปแล้ว กรณีเหล่านี้ย่อมถือไม่ได้ว่าผู้ออกเช็คได้ออกเช็คโดยเจตนาไม่สุจริต อนึ่ง ในกรณีที่เมื่อเช็คถูกปฏิเสธการจ่ายเงินแล้ว ผู้ออกเช็คก็รับจัดการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยทันที ก็ย่อมสามารถแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่สุจริตของผู้ออกเช็คได้เช่นเดียวกัน¹

4. ผู้ทรงได้รับความเสียหาย ในบางกรณีตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส คำนี้ก็ถือว่าความเสียหายเนื่องจากการที่เช็คถูกปฏิเสธการจ่ายเงินเป็นองค์ประกอบประการหนึ่งของความผิดเกี่ยวกับเช็คนี้ ผู้ทรงที่ได้รับความเสียหายหมายถึงผู้ทรงที่มิได้ร่วมกับผู้ออกเช็คกระทำความผิดขึ้น และมีใช่เป็นเรื่องผู้ออกเช็คจ่ายเช็คเพื่อประโยชน์ของตนเอง² เห็นได้ว่าแนววินิจฉัยในส่วนนี้เกี่ยวกับผู้เสียหายนี้คล้ายคลึงกับของประเทศไทย

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

4. ออกเช็คแล้วถอนเงินออกจากบัญชี (มาตรา 3 (4)) หมายความว่า เมื่อผู้
ออกเช็คส่งจ่ายเงินที่มีเงินอยู่ในบัญชีธนาคารพอชำระหนี้ได้ แต่หลังจากผู้ออกเช็คได้ออกเช็ค
ส่งจ่ายเงินไปแล้ว ผู้ออกเช็คกลับไปถอนเงินของตนที่มีอยู่ในธนาคาร เสียทั้งหมดหรือถอนเงิน
ของตนที่มีอยู่ในธนาคารเสียบางส่วน จนมีเงินเหลือในบัญชีธนาคารไม่เพียงพอที่จะใช้ตามเช็ค
ที่ตนส่งจ่ายนั้น ธนาคารจึงปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คก็จะมีผลความผิดตาม
อนุมาตรา 4 นี้¹ ความผิดตามข้อนี้แยกเป็นองค์ประกอบความผิดอธิบายไว้ดังนี้

4.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้

4.2 ผู้ส่งจ่ายถอนเงินจากบัญชีเงินฝากของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนจนมีเงิน
เหลือไม่เพียงพอจะใช้เงินตามเช็คนั้น

4.3 โดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น

4.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ ได้อธิบายแล้วข้างต้น

4.2 ผู้ส่งจ่ายถอนเงินจากบัญชีของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนจนมีเงินเหลือ
ไม่พอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้น การถอนเงินคือการที่ผู้ออกเช็คนั้นกระทำด้วยตนเอง ให้เงินใน
บัญชีของตนลดจำนวนลงหรือไม่มีเหลืออยู่ในบัญชี อาจจะโดยโอนเงินไปเข้าบัญชีอื่นของตนหรือ
ถอนออกไปเป็นรูปเงินสด หรือตัวเงินในรูปอื่น ๆ ตัวอย่าง เช่น ก. มีเงินฝากในธนาคาร 1
ล้านบาทในวันที่ 1 มกราคม 2523 ก. ได้ซื้อรถยนต์จาก ข. หนึ่งคันราคา 9 หมื่นบาทและ
ได้ออกเช็คจำนวนเงินดังกล่าวนี้ให้ ข. เป็นการชำระหนี้โดยส่งจ่ายเงินในวันนั้น แต่เนื่อง
จากขณะนั้น ข. มีธุรกิจยุ่งยากจึงยังมิได้นำเช็คนั้นไปยื่นเงินหรือเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงิน
ครั้นวันที่ 5 มกราคม 2523 ก่อนที่ ข. จะนำเช็คไปยื่นเงินหรือเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงิน

¹ แลวง ลุ่มทรกะสมพ์, คำอธิบายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้
เช็ค, หน้า 28.

ก. ได้ถอนเงินจากบัญชีเงินฝากของตนเลข 70,000.- บาท ดังนี้เห็นว่า ก. มีเงินในบัญชีเพียง 3 หมื่นบาท ครั้นวันที่ 10 มกราคม 2525 ข. ส่งใต้น้ำเช็คไปขอรับเงินที่ธนาคาร แต่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน เช่นนี้ ก. มีความผิดตามมาตรา 3 (4) นี้

ความมุ่งหมายของอนุมาตรานี้ก็เพื่อประสงค์จะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ใช้ เล่ห์เหลี่ยมเสียดงกฎหมายให้การกระทำของตนไม่ต้องบทกฎหมายอันบัญญัติเป็นความผิด กล่าวคือตามมาตรา 3 (2), (3) ถ้าผู้กระทำความผิดมีเงินอยู่ในบัญชีและมีพอจ่ายได้ในขณะออกเช็ค ผู้ส่งจ่ายจะไม่มีผิดตามมาตรา 3 (2), (3) พระราชบัญญัตินี้ได้เลย ฉะนั้นในกรณีที่ยังออกเช็คผู้ออกเช็คแม้มีเงินอยู่ในบัญชีก็ตาม หากไปถอนเสียก่อนที่ผู้ทรงจะไปขอรับเงินก็จะเป็นความผิดตามมาตรา 3 (4) นี้ กรณีนี้ มาตรา 3 (2) และ 3 (3) เชื่อมไปไม่ถึง

4.3 โดยเจตนาจะมิให้มีการใช้เงินตามเช็ค ความหมายของคำว่าเจตนาได้กล่าวแล้ว แต่จะกล่าวโดย เฉพาะสำหรับการ เจตนาตามอนุมาตรานี้หมายถึงผู้ออกเช็คได้กระทำโดยรู้สัจฉกถอนเงินจากบัญชีของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยประสงค์ต่อผล หรือเสี่ยง เห็นผลได้ว่าการกระทำเช่นนั้นจะทำให้เงินไม่มีหรือเหลือไม่พอจ่าย เงินตามเช็คที่ถอนได้ออกไป และทำให้ธนาคารต้องปฏิเสธการจ่ายเงิน

ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส แล้ว การถอนเงินคือการทำให้เงินในบัญชีหมดไป โดยที่ยังออกเช็คที่มีเงินอยู่ในบัญชีพอจ่ายตามเช็คได้ การถอนเงินอาจเป็นการกระทำโดยโอนเงินไปเข้าบัญชีอื่น การหักกลบลบหนี้ระหว่างหนี้สินของเจ้าของบัญชีกับธนาคาร หรือการออกเช็คฉบับหลัง ๆ ขึ้นเงินไปก่อน แม้ว่าการถอนเงินจะได้กระทำหลังจากกำหนดเวลาตาม

กฎหมายให้อื่นเช็คได้ผ่านพ้นไปแล้ว ผู้ออกเช็คก็ยังคงมีความผิด¹

การถอนเงินจากบัญชีจะมีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับเช็คที่ใช้อยู่ในประเทศ
ฝรั่งเศส จะต้องเป็นการถอนโดยเจตนาไม่สุจริต และเจตนาไม่สุจริตต้องมีอยู่ในขณะถอนโดยไม่
ต้องหาเหตุผลอธิบายถึง เหตุฉงใจให้ต้องมีการถอนเงินนั้น แต่หากการถอนเงินดังกล่าวมิได้
กระทำโดยเจตนาไม่สุจริต เช่นผู้ออกเช็คซึ่งมีเงินในบัญชีขณะที่ออกเช็ค แต่ผู้ทรงได้ใช้เวลา
มากเกินไปเพื่อนำเช็คไปขึ้นเงิน จนผู้ออกเช็คคิดว่าเช็คนั้นได้รับการจ่ายเงินไปก่อนแล้วและ
ได้ออกเช็คใบอื่นตามไปอีก ถ้าเช็คฉบับหลังได้นำไปขึ้นเงินก่อนเช็คฉบับแรก ทำให้เงินในบัญชี
ไม่มีหรือเหลือไม่พอจ่ายตามเช็คฉบับแรก ในกรณีนี้จะถือว่าการจ่ายเงินตามเช็คฉบับหลัง เป็น
การถอนเงินโดยเจตนาไม่สุจริตไม่ได้²

5. ห้ามธนาคารใช้เงินตามเช็คโดยเจตนาทุจริต (มาตรา 3 (5)) กล่าวโดย
หลักแล้วหมายความว่า เมื่อผู้ออกเช็คสั่งจ่ายเงินตามเช็คนั้น มีเงินอยู่ในบัญชีเงินฝากของตนพอ
จ่ายเงินได้ หากแต่ผู้ออกเช็คกลับห้ามธนาคารมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้นเสียโดยเจตนา
ไม่สุจริต เป็นเหตุให้ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น บทบัญญัติตามข้อนี้สามารถแยก
เป็นองค์ประกอบแห่งความผิดได้ดังนี้

- 5.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้
- 5.2 ผู้สั่งจ่ายห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค
- 5.3 โดยเจตนา เจตนาพิเศษ โดยทุจริต

¹ โรกเมเน กักริธมย์, "ความผิดฐานรับเช็คที่ไม่มีเงิน", วารสารบทบัญญัติ
(2514): 947.

² Encyclopédie Dalloz, Droit Pénal Tome I, A-C, Chèque,
pp. 6-7.

5.1 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ ตัวอย่างต้น

5.2 ผู้สั่งจ่ายทำธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค โดยปกติตามประเพณีของธนาคาร เมื่อผู้ทรงเช็คมาเช็คมายื่นต่อธนาคารเพื่อขอรับเงินโดยถูกต้อง ธนาคารก็มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คนั้น ฉะนั้นถือว่าธนาคารอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนของผู้สั่งจ่าย ซึ่งตัวแทนต้องทำการตามคำสั่งของตัวการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 807 และนอกจากนี้ธนาคารยังอาจต้องรับผิดชอบในการละเมิดต่อผู้สั่งจ่ายอีกด้วย ถ้าการไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้นเข้าลักษณะเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อและทำให้ผู้สั่งจ่ายต้องเสียหาย แต่อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 991 บัญญัติยกเว้นมิให้ธนาคารต้องจ่ายเงินตามเช็คในกรณีต่อไปนี้คือ

- (1) ไร้เงินในบัญชีของผู้เคยค้ำนั้นเป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คนั้น
- (2) เช็คนั้นยื่นเพื่อให้ใช้เงินเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่วันออกเช็ค หรือ
- (3) ได้มีคำบอกกล่าวว่ามีเช็คสูญหรือถูกฉก

ทั้ง 3 กรณีดังกล่าวนี้มีไว้เป็นกรณีป้องกันมิให้ธนาคารต้องจ่ายเงินตามเช็คนั้นเสียเลย เป็นแต่กฎหมายให้สิทธิแก่ธนาคารที่จะงดไม่จ่ายเงินเท่านั้น แต่เมื่อธนาคารได้จ่ายเงินไปแล้วจะหักเงินในบัญชีของผู้เคยค้ำได้เพียงใดหรือไม่ขึ้นอยู่กับเหตุที่ธนาคารจะอ้างแก่ผู้เคยค้ำ เช่นธนาคารมีเหตุอันสมควรให้จ่ายไป และได้จ่ายไปโดยระมัดระวังก็ย่อมหักเงินในบัญชีของผู้เคยค้ำได้ เช่นแม้เช็คจะมีอายุเกิน 6 เดือนก็อาจจ่ายได้ถ้าธนาคารไม่มีข้อสงสัยอันใด (คำพิพากษาฎีกาที่ 640/2496) แต่ธนาคารได้จ่ายเงินไปโดยไม่ใช้ความระมัดระวังอันควร เช่นควรจะรู้ว่าเช็คนั้นผู้นำมายื่นได้เช็คมาโดยทุจริต เป็นต้น ธนาคารก็จะหัก

เงินจากบัญชีของผู้เคยค้าหาโตไม้¹

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 992 บัญญัติว่า "หน้าที่และอำนาจของธนาคารที่จะใช้เงินตามเช็คอันเบิกแก่นั้น ทำนว่าเป็นอันสิ้นสุดไปเมื่อกรณีเป็นดังจะกล่าวต่อไปนี้คือ

- (1) มีคำบอกห้ามการใช้เงิน
- (2) รู้ว่าผู้สั่งจ่ายตาย
- (3) รู้ว่าคำลาได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว หรือคำสั่งให้ผู้สั่งจ่ายเป็นคนล้มละลาย หรือได้มีประกาศโฆษณาคำสั่ง เช่นว่านั้น"

ตามมาตรา 992 นี้ต่างจากมาตรา 991 เพราะมาตรา 992 นี้กฎหมายบังคับให้ธนาคารจะต้องงดการใช้เงินตามเช็คทีเดียว เมื่อมีกรณีตามที่กล่าวนี้เกิดขึ้น หากธนาคารยังจ่ายไป ธนาคารจะหักเงินในบัญชีของผู้เคยค้าหาโตไม้² โดยเฉพาะตามกรณีผู้สั่งจ่ายมีคำบอกห้ามการใช้เงิน ตามความเห็นของนักนิติศาสตร์เห็นว่า การบอกห้ามการใช้เงินต้องเป็นคำสั่งของผู้เคยค้า คนอื่นจึงไม่มีอำนาจสั่งธนาคารในกรณีดังกล่าว และเมื่อผู้สั่งจ่ายอาปัดเช็คต่อธนาคาร ผู้สั่งจ่ายไม่มีความรับผิดชอบต่อผู้ทรงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 914 ด้วย เหตุดังกล่าวนี้จึงเห็นได้ว่าผู้สั่งจ่ายอันเป็นผู้เคยค้ากับธนาคารนั้นย่อมมีสิทธิที่จะมีคำบอกห้ามธนาคารให้ใช้เงินตามเช็คได้ ซึ่งสิทธิดังกล่าวผู้สั่งจ่ายก็หาพ้นความรับผิดชอบต่อผู้ทรงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 914 ไม่ แต่จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติ

¹ ฉัตติ ดิงคังคีย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชี เงินฝาก, ตัวเงิน,

² เรื่องเดียวกัน.

ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการไปเช็คฯเพียงใดหรือไม่ยอมแล้วแต่ว่าการห้ามการจ่ายเงินตามเช็คนั้นผู้สั่งจ่ายกระทำโดยเจตนาทุจริตหรือไม่ อย่างไร เป็นเจตนาทุจริต โปรดดูต่อไป

5.3 โดยเจตนาและเจตนาพิเศษ โดยทุจริต ความผิดตามมาตรา 3 (5) นี้ นอกจากผู้สั่งจ่ายจะห้ามธนาคารจ่ายเงินโดยเจตนา กล่าวคือโดยรู้สำนึกห้ามธนาคารจ่ายเงินเพื่อประสงค์หรือสิ่งเห็นผลต่อการที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค แต่กรณีจะเป็นความผิดก็ต่อเมื่อการห้ามเช่นนี้กระทำโดยมีเจตนาพิเศษ โดยจะต้องกระทำความผิดโดยทุจริตด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 94/2507) ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (2) เจตนาทุจริต หมายถึง "เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย สำหรับตนเองหรือผู้อื่น" ซึ่งเจตนาทุจริตในกรณีนี้จะกล่าวโดยเข้าใจง่ายก็หมายถึงการตั้งใจห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค เพื่อโกงไม่ให้ผู้ทรงได้รับเงินตามเช็คจากธนาคารนั่นเอง ทั้งนี้ไม่ว่าการห้ามการจ่ายเงินแก่ผู้ทรงเช็คนั้นจะเป็น เพราะผู้สั่งจ่ายจะมีเงินพอจ่ายหรือไม่ก็ตาม¹

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ออกเช็คห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้นจริง แต่ที่ตนห้ามเช่นนั้นมิใช่เพราะเจตนาทุจริต แต่เพราะตนมีสิทธิ์ที่จะบอกปิดเพื่อห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็คโดยชอบด้วยเหตุผลและสมควรแล้ว ผู้สั่งจ่ายซึ่งออกเช็คและได้ห้ามธนาคารจ่ายเงินก็หามีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ เช่นการที่ผู้ออกเช็คห้ามมิให้ธนาคารไปจ่ายเงินตามเช็คโดยสุจริต เพราะเหตุผลที่ตามเช็คนั้นได้มีการชำระแล้วก็ดี หรือเช็คนั้นไม่ถูกต้อง เพราะเหตุผลที่มีต่อกันก็ดี ยังหามีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการไปเช็คฯ มาตรา 3 (5) ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 389-390/2505) สำเลยอดอกเช็คเพื่อเงินบุคคลอื่นมาซื้อกระดาษแต่ยังมิได้กู้ ผิง เก็บเช็คไว้ในลิ้นชักโต๊ะทำงาน ต่อมาเช็คก็หายไป สำเลยจึงบอกกล่าววาขาดเช็คต่อธนาคารมิให้ไปจ่ายเงินตามเช็ค ฉะนั้นแม้ภายหลัง เช็คดังกล่าวจะไปอยู่กับผู้เสียหายและ

¹ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, คำอธิบายเช็ค, หน้า 53.

รับเงินไม่ได้ก็ตาม ศาลก็หาผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้
เช็คฯ มาตรา 3 (5) ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 240/2512) ศาลออกเช็คชำระหนี้ค่าจ้าง
ทำของแก่ ม. และ ม. โอนเช็คไปยังโจทก์ ภายหลัง ม. โฉนดของที่ศาลเลยจ้างทำมาส่งตาม
สัญญา ศาลจึงห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค ไม่เป็นการทุจริต ไม่เป็นความผิดตามพระราช.
บัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 106/2522)

สำหรับคำพิพากษาฎีกาที่ 106/2522 นี้ ผู้เขียนจะพิจารณาเปรียบเทียบกับคำ
พิพากษาฎีกาที่ 282/2522 (ไม่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือคำพิพากษาฎีกา ของเนติบัณฑิตยสภา)
ซึ่งข้อเท็จจริงมีว่า ช. ค้างชำระค่าที่ดินโจทก์อยู่ 30,000 บาท ช. ตกลงยืมเงินศาลเลย
ตามจำนวนดังกล่าว โดยให้ศาลเลยออกเช็คส่งจ่ายเงิน 30,000 บาทให้โจทก์ไปเมื่อเช็ค
ถึงกำหนด ศาลเลยส่งธนาคารระงับการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ตั้งนี้ถือได้ว่า ศาลเลยเจตนา
ทุจริตในการที่ห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็ค เพราะศาลเลยออกเช็คไปก็เพื่อเป็นการชำระ
หนี้แทน ช. นั้นเอง จะอ้างว่าเหตุที่ส่งธนาคารระงับการจ่ายเงินเพราะ ช. ไม่นำเงินมา
ชำระแก่ศาลเลยก่อนเช็คถึงกำหนดตามที่ ช. ตกลงไว้กับศาลเลยมิได้ เพราะเป็นเรื่องส่วนตัว
ระหว่างศาลเลยกับ ช. เท่านั้น ไม่ผูกพันโจทก์

จากแนวคำพิพากษาฎีกาข้างต้นนี้เป็นตัวอย่างแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าอย่างไร
เป็นการห้ามจ่ายเงินโดยมีเจตนาทุจริต ซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งความผิดตามพระราชบัญญัติ
ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ มาตรา 3 (5) ผู้เขียนมีความเห็นว่า ถ้าข้อเท็จจริง
แห่งคดีศาลฟังเป็นข้อยุติว่า การห้ามจ่ายของผู้ออกเช็คนั้นมีไปเกิดจากการกระทำโดยเจตนา
ทุจริตแล้วกรณีก็จะไม่เข้าองค์ประกอบแห่งความผิดมาแต่ต้น และจะไม่เป็นความผิดแม้จะได้
มีการโอนเช็คกันต่อ ๆ มายังผู้ทรงเช็คคนหลัง ๆ ก็ตาม กลับกัน ถ้าหากการห้ามจ่ายเงิน
ตามเช็คนั้นกระทำโดยเจตนาทุจริตแล้ว ผู้ออกเช็คก็ย่อมมีความผิดได้ แม้จะได้มีการโอนเช็ค
กันต่อ ๆ มาอีก

ปัญหาว่าอย่างไร เป็นการห้ามจ่ายเงินโดยเจตนาทุจริตนั้นเป็นปัญหาในข้อเท็จจริง

(เทียบแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 628/2515) ซึ่งศาลจะต้องรับฟังจากพฤติการณ์แห่งคดีเป็น
 เรื่อง ๆ ไป คงยากที่จะวางแนวเป็นบรรทัดฐานที่แน่นอนว่าอย่างไรเป็นการห้ามจ่ายเงิน
 โดยทุจริต โดยทั่วไปการห้ามจ่ายโดยเจตนาทุจริตหมายถึง การห้ามจ่ายโดยตั้งใจโกง
 มิให้ผู้ทรงเช็คได้รับเงินจากธนาคาร ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้น ซึ่งต่างกับทุจริตในทางแพ่ง
 ล้อจริตหรือทุจริตในทางแพ่งหมายความว่า รู้หรือไม่รู้ถึงการมีสิทธิหรือความบกพร่องแห่งสิทธิ
 (คำพิพากษาฎีกาที่ 540/2490) ในปัญหาเรื่องการห้ามจ่ายเงินโดยเจตนาทุจริตที่จะเป็น
 ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ นั้น มีปัญหาที่กระทบ
 กระเทือนถึงความยุติธรรมต่อสิทธิของบุคคลภายนอก ซึ่งได้รับโอนเช็คคนต่อ ๆ มากอยู่
 เพราะโดยปกติแล้วเหตุที่จะมีการห้ามจ่ายเงินนั้นก็มักจะเนื่องมาจากข้อตกลงที่กำหนดเป็น
 เงื่อนไขแห่งการจ่ายเงินตามเช็คหรือความบกพร่องแห่งสิทธิ ซึ่งมีอยู่ระหว่างผู้ออกเช็ค
 กับผู้ทรงเช็คซึ่งมีชื่อเป็นผู้รับเงินหรือรับเช็คมาเป็นคนแรก อันบุคคลภายนอกซึ่งได้รับโอนเช็ค
 ต่อมาอาจทราบหรือรู้เห็นด้วยแต่อย่างไรก็ตาม จะเห็นหากศาลจะวินิจฉัยคดีโดยเห็นว่ากรณีที่
 ผู้ออกเช็คห้ามจ่ายเงินตามเช็คโดยอ้างข้อตกลงหรือความบกพร่องแห่งหนี้ตามเช็คซึ่งตนมีอยู่
 เป็นส่วนตัวกับผู้ทรงเช็คซึ่งมีชื่อเป็นผู้รับเงินตามเช็คหรือรับเช็คมาเป็นคนแรก เพื่อบอกปิด
 ความผูกพันตามเช็คย่อมกระทำไม่ได้ และการห้ามจ่ายในลักษณะเช่นนี้ถือได้แล้วว่าเป็น
 การห้ามจ่ายเงินตามเช็คโดยเจตนาทุจริตมีความผิดตามมาตรา 3 (5) ย่อมเป็นการเชื่อ
 ประโยชน์ต่อผู้ทรงเช็ค ซึ่งได้รับโอนเช็คมาภายหลังอยู่มาก และเป็นการปิดช่องทางที่ผู้
 ออกเช็คซึ่งไม่ล้อจริตจะทำการสวมอ้างกับบุคคลอื่นว่ามีข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อให้ตน
 หลุดพ้นความผิดไป แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิด
 จากการใช้เช็คฯ มาตรา 3 ตรีทั้ง 5 อนุมาตราแล้ว ก็จะเห็นว่ามิเพียงอนุมาตรา 5 ตรี
 เพียงอนุมาตราเดียวเท่านั้น ที่กฎหมายกำหนดว่าผู้ออกเช็คต้องทำไปโดยมีเจตนาทุจริตจึง
 จะมีความผิด ฉะนั้น ตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย จึงต้องพยายามค้นหาให้เห็นถึงเจตนาที่
 แท้จริงของผู้ออกเช็คนี้ให้ได้ว่าผู้ออกเช็คได้ห้ามจ่ายเงินตามเช็คนั้นได้โดยเจตนาทุจริตหรือ
 ไม่ คือ ตั้งใจโกงมิให้ผู้ทรงเช็คได้รับเงินจากธนาคารหรือไม่นั้นเอง ด้วยเหตุนี้หากศาลจะ

มีแนวโน้ม เอียงในการที่จะวินิจฉัยคดีในกรณีนี้ผู้ทรง เชื่อกันแรกได้โอน เชื่อกันมายังบุคคลภายนอก แล้ว การที่ผู้ออก เชื่อกันห้ามจ่าย เงินโดยอ้าง เหตุส่วนตัวที่มีข้อตกลงหรือความบกพร่องในมูลหนี้ เดิม ที่ตนมีความผูกพันกับผู้ทรง เชื่อกันแรกนั้น เป็นการห้ามจ่ายโดยทุจริตและต้องมีความผิด ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้ เชื่อกัน เสมอไปนั้น ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะเป็นการวินิจฉัยคดีที่ขัดกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอยู่มาก ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 106 / 2522 ที่ศาลฎีกาห้ามจ่าย เงินตาม เชื่อกันเพราะ ม. ไม่น่าของที่ศาลฎีกาอ้างมาสั่งแก้ศาลฎีกา ตามสัญญา ด้วยเหตุนี้ศาลฎีกาจึงได้สั่งอาบัติ เชื่อกันเป็นการกระทำไปโดยความเข้าใจในสิทธิ ของศาลฎีกาเองในทางแพ่ง ซึ่งถือไม่ได้ว่าเป็นการสั่งห้ามโดยมีเจตนาทุจริต ศาลฎีกาไม่มีความ ผิด ผู้เขียนเห็นว่ายอมเป็นธรรมแก่ศาลฎีกาแล้ว โจทก์คงได้แต่ไปดำเนินการทางแพ่งกับ ศาลฎีกาเท่านั้น ส่วนตามคำพิพากษาฎีกาที่ 282 / 2522 นั้น กรณีน่าจะ เป็นเรื่องของการชำระ หนี้โดยบุคคลภายนอก ซึ่งในที่นี้คือศาลฎีกา (ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 314 วรรคแรก) โดย ศาลฎีกาทราบคืออยู่แล้วว่า ช. เป็นลูกหนี้ ควรชำระราคาที่ดินโจทก์ อยู่ 30,000 บาท ช. จึงมาขอยืมเงินจำนวนดังกล่าวจากศาลฎีกา เพื่อจะนำไปชำระราคา ที่ดินที่ค้าง โดยในการยืมเงินจากศาลฎีกา ช. ได้ทำหลักฐานการยืมให้ศาลฎีกาปิดถือไว้ด้วย ศาลฎีกาจึงได้ออก เชื่อกันสั่งจ่าย เงิน 30,000 บาทมอบให้โจทก์ไป จากพฤติการณ์ดังกล่าวกรณี จึงเห็นได้ว่า การที่ศาลฎีกาออก เชื่อกันดังกล่าวให้โจทก์ก็โดยมีเจตนาจะให้ เชื่อกัน เป็นเครื่อง มีในการชำระหนี้แทน ช. นั่นเอง และโจทก์ก็รับ เชื่อกันไว้โดยมีเจตนาที่จะรับไว้ เพื่อการรับ ชำระหนี้ที่โจทก์เป็น เจ้าหนี้ ช. อยู่ เมื่อศาลฎีกาผู้ออกและโจทก์ผู้รับ เชื่อกันต่างมีเจตนาต้องกัน อย่างนี้ จึงต้องถือว่าเป็น เชื่อกันลับนั้นยอมก่อให้เกิดการผูกพันเพื่อจะให้มีการชำระหนี้ โดย การใช้เงินตาม เชื่อกันมาแต่ต้นแล้ว¹ เมื่อภายหลังศาลฎีกาห้ามการจ่าย เงินเสียก็ยอมถือว่า

¹ไพฑูริย์ คงสมบูรณ์, "คำพิพากษาฎีกา" วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์

จำเลยมีเจตนาทุจริตและมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ มาตรา 3 (5)

ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ผู้สั่งจ่ายจะห้ามการจ่ายเงินได้เพียง 2 กรณี คือ เมื่อเช็คหาย และเมื่อผู้สั่งจ่ายล้มละลาย เท่านั้น การห้ามจ่ายในกรณีอื่น ๆ นอกจากนี้ ผู้สั่งจ่ายมีความผิดทั้งสิ้น และศาลของประเทศฝรั่งเศสถือว่าผู้สั่งจ่ายที่ห้ามการจ่ายเงินมีเจตนาไม่สุจริตเมื่อรู้อยู่แล้วในขณะที่ห้ามการจ่ายเงินว่า การห้ามจ่ายนั้นไม่เข้าอยู่ในกรณี 2 ประการที่กฎหมายอนุญาตอย่างต้น¹

แต่อย่างไรก็ตาม แม้การห้ามจ่ายจะเป็นการห้ามจ่ายเนื่องจากเข้าเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งข้างต้นนี้ก็ตาม แต่หากการห้ามจ่ายนั้นกระทำโดยเจตนาไม่สุจริตก็อาจเป็นความผิดได้เช่นกัน² อนึ่ง การห้ามจ่ายที่จะเป็นความผิดนั้นต้องเป็นการห้ามจ่ายจากผู้สั่งจ่ายที่ออกเช็คนั้น หากเป็นการห้ามจ่ายโดยบุคคลภายนอกโดยที่ผู้สั่งจ่ายที่ออกเช็คนั้นมิได้มีส่วนร่วมรู้เห็นด้วย กฎหมายก็ไม่ถือว่าเป็นความผิด³

¹ โทแมส ภัทรภิรมย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบทคดี (2514) : 948.

² Encyclopédie Dalloz, Droit Pénal Tome I, A-C, Cheque, p. 7.

³ เรื่องเดียวกัน.

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯนี้ มาตรา 3 วรรค 2 บัญญัติว่า "ถ้าธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น มีความผิดต่อระหว่างโทษ..." จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ทำให้ความผิดตามพระราชบัญญัตินี้มองค้ประกอบของความผิดอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นเงื่อนไขด้วยคือ ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน กล่าวคือความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯนี้จะเป็นความผิดสำเร็จเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ฉะนั้นแม้ผู้กระทำความผิดจะได้กระทำการทั้งปวงอันเข้าลักษณะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ครบถ้วนแล้วก็ตาม กรณีที่หากจะยังเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ จนกว่าธนาคารจะได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น และวันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินก็ถือว่าเป็นวันที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น ดังนั้นการที่ธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้ทรง โดยถึงแม้ว่าเงินฝากในธนาคารของผู้สั่งจ่ายจะไม่มีเหลือก็ตาม เมื่อธนาคารได้จ่ายเงินไปแล้วอาจจะโดยเพราะธนาคาร เชื่อถือในเครดิตของผู้สั่งจ่ายหรือเพราะมีสัญญาผูกพันเป็นพิเศษ หรือจะเพราะเหตุผลใดก็ตาม เมื่อธนาคารไม่ได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คดังกล่าวแล้ว ความผิดตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ด้วยเอง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1738/2509) และในกรณีดังกล่าวนี้ถ้าจะพิจารณาในแง่ของผู้เสียหาย เมื่อเช็คของผู้ทรงรับเงินได้แล้วผู้ทรงก็ไม่ว่าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย ส่วนผู้สั่งจ่ายจะเสียหายเพียงใดเป็นเรื่องต้องพิจารณา ระหว่างความสัมพันธ์ของผู้สั่งจ่ายกับธนาคาร เป็นกรณี ๆ ไป .

วิธีที่ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินนั้น เมื่อผู้ทรงนำเช็คมาขึ้นเงินที่ธนาคารเพื่อขอรับเงินตามเช็ค หรือนำเช็คเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงิน เมื่อมีเหตุที่ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ตามประเพณีของธนาคาร ธนาคารจะบอกกล่าวหรือบันทึกการปฏิเสธการจ่ายเงินในรูปแบบฟอร์มของธนาคารที่เรียกว่าใบคืนเช็ค (Cheque Returned) ซึ่งตามแบบฟอร์มนั้นจะแจ้งวันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน เลขที่เช็ค จำนวนเงิน เหตุที่เช็คนั้นถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยมีช่องแสดงหมายเลขเหตุผลที่คืนเช็คและช่องคำอธิบายเพิ่มเติม ส่วนเหตุผลที่คืนเช็คมีอยู่หลายกรณีซึ่งจะพิมพ์ระบุไว้ด้านหลังใบคืนเช็คนั้นเป็น 3 ภาษาคือ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ แต่ละเหตุผลมีหมายเลขกำกับไว้ เมื่อธนาคารพิจารณาแล้ว

ว่าการปฏิเสธรการจ่ายเงินตามเช็คต้องด้วยเหตุผลใดบ้าง ก็จะเขียนหมายเลขของเหตุผลที่ปฏิเสธรการจ่ายเงินนั้นลงด้านหน้าใบคืนเช็คนั้น แล้วนำแบบฟอร์มใบคืนเช็คนั้นกลับติดกับเช็คคืนมอบให้แก่ผู้ทรงมาพร้อมกัน ดังกล่าวนี้นับเป็นการคืนเช็คตามแบบพิธีของธนาคาร อย่างไรก็ตามเมื่อโจทก์นำเช็คไปเบิกเงิน ปรากฏว่าเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ธนาคารให้โจทก์ติดต่อกับผู้ส่งจ่าย ถือได้ว่าธนาคารปฏิเสธรการจ่ายเงินแล้ว แม้จะเป็นการปฏิเสธด้วยวาจา เพราะพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ไม่ได้บัญญัติไว้ว่าการปฏิเสธรการจ่ายเงินต้องทำเป็นหนังสือ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2252/2522)

ดังกล่าไปแล้วข้างต้น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ เกิดขึ้นเมื่อธนาคารปฏิเสธรการจ่ายเงินตามเช็คโดยทำตามวิธีดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นเพียงแต่ผู้จัดการธนาคารติดต่อกับผู้ออกเช็คเอาเงินเข้าบัญชีแล้วไม่ได้ผล (คำพิพากษาฎีกาที่ 212/2507) หรือเพียงแต่ผู้ทรงไปถามธนาคาร ธนาคารบอกว่าเงินในบัญชีไม่มี (คำพิพากษาฎีกาที่ 1945/2517) กรณีเหล่านี้ถือว่าธนาคารยังมิได้ปฏิเสธรการจ่ายเงินตามเช็ค ความผิดยังไม่เกิดขึ้น หรือในกรณีที่ได้มีการยื่นเช็คเพื่อขอรับเงินหลายครั้ง ครั้งแรกที่มาขายนั้นปรากฏว่าเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ธนาคารจึงแจ้งเหตุผลว่า "ยังรอเรียกเก็บเงินอยู่ โปรดนำขายนใหม่" หรือ "ผู้ส่งจ่ายต้องการพบ" กรณีเหล่านี้ย่อมถือว่าการที่ผู้ทรงนำเช็คมายื่นต่อธนาคารนั้นหมายถึงโจทก์ได้แสดงความจำนงขอรับเงินตามเช็คจากธนาคารแล้ว และธนาคารมีหน้าที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้ทรง (ป.พ.พ. มาตรา 951) เมื่อธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คที่ยื่นโดยถูกต้องดังกล่าวนี้โดยเหตุผลใดก็ตาม ย่อมถือว่าธนาคารปฏิเสธรการจ่ายเงินตามเช็คคืนแล้วและย่อมให้ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ สำเร็จ และในกรณีที่มีการยื่นเช็คเพื่อขอรับเงินหลายครั้งตามตัวอย่างข้างต้น ต้องถือว่าความผิดเกิดขึ้นเมื่อธนาคารปฏิเสธรการจ่ายเงินครั้งแรก มิใช่เกิดขึ้นเมื่อธนาคารปฏิเสธรการจ่ายเงินครั้งที่สองเมื่อโจทก์นำเช็คไปยื่นอีก (คำพิพากษาฎีกาที่ 2252/2522) การที่ธนาคารปฏิเสธรการจ่ายเงินทำให้ผู้เสียหายรับรู้ว่าเรื่องการกระทำความผิด ย่อมมีผลเกี่ยวพันกับเรื่องอายุความการร้องทุกข์และการฟ้องร้องคดีดังจะได้อีกกล่าวในบทต่อไป

ส่วนที่ 3 โทษ

โทษเป็นวิธีการบังคับ (Sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดทางอาญา โดยวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันปราบปรามการกระทำความผิด และในขณะเดียวกันก็ใช้ เป็นเครื่องตอบแทนการกระทำความผิด ถ้าการกำหนดโทษเป็นไปโดยเหมาะสมก็จะมีผลให้การไว้ กฎหมายนั้นป้องกันสังคมและชุมชนได้เป็นอย่างดี

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 วรรค 2 ตอนท้ายกำหนดโทษสำหรับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ไว้ดังนี้คือ "...มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสอง เท่าของจำนวนเงินที่ระบุในเช็ค แต่ต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำทั้งปรับ" เห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัตินี้กำหนดโทษเป็น 2 สถานคือ โทษปรับและโทษจำคุก โทษจำคุกไม่มีกำหนดโทษขั้นต่ำและไม่มีการกำหนดแยกกันโดยชัดเจนสำหรับโทษที่จะลงต่อนิติบุคคล กับโทษที่จะลงต่อบุคคลธรรมดา นอกจากการกำหนดโทษดังกล่าวแล้ว พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้โดย เฉพาะความผิดนี้แต่อย่างใดอีก

ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสก่อนนั้น กฎหมายเกี่ยวกับเช็คฉบับลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1938 และกฎหมายลงวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1951 มาตรา 66 กำหนดโทษผู้กระทำความผิดฐานออกเช็คและรับเช็คไม่มีเงินให้มีโทษอย่างเดียวกัน โดยใช้อัตราโทษความผิดฐานฉ้อโกงคือ จำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 3,600 ฟรังก์ ถึง 36,000 ฟรังก์ แต่ทั้งนี้โทษปรับจะต้องไม่ต่ำกว่าจำนวนเงินในเช็คหรือจำนวนเงินที่ไม่สามารถจ่ายตามเช็คนั้น ดังกล่าวไว้เป็นโทษหลัก

นอกจากโทษจำคุกหรือปรับดังกล่าวนี้แล้ว ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ศาลยังอาจมีการลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คในลักษณะอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่าผู้กระทำความผิดอาจถูกห้ามเข้าเขตกำหนดไม่เกิน 5 ปีได้อีก ยิ่งกว่านั้นผู้กระทำความผิดอาจจำคุกหรือปรับตามกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่นต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพธนาคาร ห้ามมิให้ประกอบอาชีพประกันภัย ห้ามมิให้ประกอบอาชีพขายหน้า ห้ามมิให้เป็นลูกจ้างในบริษัทจำกัด และห้ามมิให้เป็นผู้ดำเนินการหรือจัดการในตำแหน่งใด ๆ ในบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือเป็นตัวแทนหรือล่าช้าของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนดังกล่าว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการค้าหรืออุตสาหกรรมใด ๆ ถ้าหากว่าถูกจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป¹

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ศาลยังมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยสำหรับความผิดอันเกี่ยวกับเช็คนี้อีกด้วย คือกฎหมายฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1975 ได้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 70 ของกฎหมายฉบับลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 ซึ่งเคยแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายฉบับลงวันที่ 30 มกราคม ค.ศ. 1972 เสียใหม่ โดยบัญญัติให้อำนาจศาลสั่งห้ามผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษฐานออกเช็คไม่มีเงิน ไม่ให้ออกเช็คภายในระยะเวลาตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 5 ปี เว้นแต่จะเป็นการออกเช็คเพื่อถอนเงินจากรธนาคารเอง หรือเป็นเช็คที่ธนาคารรับรองแล้วเท่านั้น และให้ศาลมีอำนาจให้พิมพ์โฆษณาห้ามดังกล่าวในหนังสือพิมพ์รายวันตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด โดยให้ผู้ถูกลงโทษเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย²

¹ โกลแมน ริทเทอร์มย์, "ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน", วารสารบทบัญญัติ (2514):950.

² ลังจ่า ดวงอำพร, คำอธิบายเกี่ยวกับเช็ค การล่อลวงและตำแหน่งคดี,

และดังได้กล่าวแล้วว่า ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ของไทยมีได้บัญญัติแบ่งแยกโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา และนิติบุคคลแยกต่างหากจากกัน แต่กฎหมายของต่างประเทศหลายประเทศได้มีบทบัญญัติที่กำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลแยกต่างหากจากกัน เช่น กฎหมายฉบับว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คของมลรัฐเคนตักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดไว้โดยเฉพาะคือ ตามมาตรา 5.4.050 1 (เอ), (บี) และ (ซี) กล่าวคือ ตาม (1) (เอ) สำหรับ Felony ไม่ว่าชั้นใด ปรับ \$20,000 ตาม (1) (บี) สำหรับ Misdemeanor ชั้น เอ. ปรับ \$10,000 หรือตาม (1) (ซี) ปรับ 2 เท่าของจำนวนเงินที่ค่าเลยได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิด แล้วแต่จำนวนไหนสูงกว่า และกฎหมายประเทศสาธารณรัฐเกาหลี กฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค มาตรา 3 กำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลและองค์การของรัฐไว้ โดยต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10 เท่าของจำนวนเงินที่ส่งจ่ายในเช็ค

ส่วนที่ 4 การใช้กฎหมายอาญาในพระราชบัญญัติว่าด้วย

ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 มาตรา 3 กำหนดโทษผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสอง เท่าของจำนวนเงินที่ระบุในเช็ค แต่ต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำทั้งปรับ ฉะนั้นพระราชบัญญัตินี้จึงเป็นกฎหมายที่เป็นบทบัญญัติความผิดในทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 17 บัญญัติว่า "บทบัญญัติในภาคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายนี้ให้ใช้กรณีแห่งความผิดตามกฎหมายอื่น ด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้นจะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น" บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาในภาค 1 นี้เป็นหลักว่าด้วยการใช้กฎหมายและความรับผิดในทางอาญาทั่วไป เช่น เรื่องเจตนา ประมาท ตัวการ ผู้ใจ ผู้สนับสนุน เป็นต้น ฉะนั้นเมื่อไรปรากฏว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ไว้โดยเฉพาะแล้ว จึงต้องนำบท

บัญญัติแห่งกฎหมายอาญาที่เป็นแม่บทดังกล่าวมาใช้กับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คคดีด้วย เช่น เรื่องการใช้กฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง คำเลยสั่งจ่ายเงินในเช็คก่อนพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คประกาศใช้ โดยลงวันที่ล่วงหน้าไปถึงวันที่ใช้พระราชบัญญัตินี้แล้ว นับแต่วันนั้นคำเลยไม่ได้กระทำผิดอย่างใดอีก ภายหลังปรากฏว่า เช็คนี้ถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะคำเลยไม่มีเงินในธนาคาร คำเลยย่อมไม่มีความผิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1997/2500) การที่ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยเช่นนี้ย่อมเป็นการถูกต้อง เพราะเหตุว่าความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คคดีเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹ ฉะนั้น การกระทำความผิดก่อนที่พระราชบัญญัตินี้ออกใช้บังคับ จึงถือว่า เข้าตามหลักประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ที่บัญญัติว่า "บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้..." ซึ่งหลักกฎหมายตามมาตรา 2 ดังกล่าวนี้นี้เป็นหลักทั่วไป และโดยผลของประมวลกฎหมายอาญามาตรา 17 ซึ่งให้นำหลักทั่วไปอันรวมทั้งหลักกฎหมายตามมาตรา 2 นี้ไปใช้กับบทบัญญัติกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาด้วย ฉะนั้น เมื่อความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญา เรื่องหนึ่งซึ่งไม่มีผลย้อนหลัง ไปบังคับใช้กับการกระทำก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้บังคับ หรือเรื่องตัวการ (คำพิพากษาฎีกาที่ 526/2512) และในปัญหา เรื่องการพยายามกระทำความผิดนั้น ตามที่กล่าวแล้วว่าความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คคดีเกิดเป็นความผิดสำเร็จเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ซึ่งข้อนี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบแห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 70 ตอนที่ 64 ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2497 มีผลใช้บังคับนับจากวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ความผิดด้วยข้อหนึ่ง ปัญหาจึงมีว่าหากมีการกระทำและเจตนาในการกระทำความผิดนั้นครบถ้วนแล้ว แต่ธนาคารมิได้ปฏิบัติตามการจ่ายเงินเช่นนี้กรณีจะเป็นเรื่องการพยายามกระทำความผิดหรือไม่ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าความผิดตามพระราชบัญญัติ¹ มีลักษณะที่แม้จะได้กระทำการทั้งปวงอันเข้าลักษณะเป็นความผิดครบถ้วนแล้วก็ยังหาเป็นความผิดสำเร็จขึ้นไม่ กล่าวคือถึงแม้ลักษณะของการกระทำจะเข้าองค์ประกอบแห่งความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 3 วรรค 1 แล้วก็ตาม กรณีจะเป็นความผิดสำเร็จเมื่อธนาคารปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ธนาคารได้เสียก่อนตามมาตรา 3 วรรค 2 ซึ่งในลักษณะเช่นนี้ทำให้ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค¹ เป็นความผิดฐานพยายามไม่ได้ ลักษณะของการกระทำจะมีผลให้การกระทำเป็นได้แต่ความผิดแต่โดยขาด (สำเร็จ) หรือมิฉะนั้น ก็ไม่มีความผิดหรือไม่มีโทษเลยเท่านั้น¹ และเรื่องการกระทำโดยเจตนาหรือเจตนาทุจริต (คำพิพากษาฎีกาที่ 94/2507) เป็นต้น

¹ สัตติ ดิงค์กรีย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1, แก้วไข

เพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ : สัตติพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2518), หน้า 302.